

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
PODNIKOVOHOSPODÁRSKA FAKULTA
SO SÍDLOM V KOŠICIACH**

Evidenčné číslo: 107005/B/2021/36114651041635844

**HYBNÉ SILY MEDZINÁRODNÉHO
OBCHODU – HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ**

Bakalárska práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
PODNIKOVOHOSPODÁRSKA FAKULTA
SO SÍDLOM V KOŠICIACH**

**HYBNÉ SILY MEDZINÁRODNÉHO
OBCHODU – HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ**

Bakalárska práca

Študijný program:	ekonomika a manažment podniku
Študijný odbor:	ekonómia a manažment
Školiace pracovisko:	Katedra obchodného podnikania
Vedúci záverečnej práce:	doc. Ing. Jozef Zuzik, PhD

Košice 2021

Lukáš Svat

Ekonomická univerzita v Bratislave
Podnikovohospodárska fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Lukáš Svat
Študijný program: ekonomika a manažment podniku (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: ekonómia a manažment
Typ záverečnej práce: Bakalárska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Hybné sily medzinárodného obchodu – história a súčasnosť

Anotácia: Práca sa zaoberá zmenami súčasných hybných síl v porovnaní s historickými hybnými silami medzinárodného obchodu. Bakalárska práca vychádza z analýzy a skúmania týchto hybných síl. Ďalej aj zo spôsobu, akým ovplyvnili jednotlivé hybné sily fungovanie medzinárodného obchodu v období, v ktorom pôsobili. Každé obdobie bolo charakteristické a jedinečné svojimi zmenami a hybnými silami.

Vedúci: doc. Ing. Jozef Zuzik, PhD.
Oponent: doc. Ing. Erik Weiss, PhD.
Katedra: KOP PHF - Katedra obchodného podnikania PHF, Košice
Vedúci katedry: Ing. Katarína Petrovčíková, PhD.
Dátum zadania: 15.04.2020

Dátum schválenia: 30.04.2020

Ing. Katarína Petrovčíková, PhD.
vedúci katedry

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis študenta)

Podakovanie

Touto cestou by som sa chcel poďakovať školiteľovi mojej záverečnej práce pánovi doc. Ing. Jozefovi Zuzikovi PhD., za odborné vedenie, cenné rady, usmerňovanie v rámci témy a venovanie času, to všetko bolo veľmi nápomocné a prínosné k úspešnému zvládnutiu záverečnej práce.

ABSTRAKT

SVAT, Lukáš: Hybné sily medzinárodného obchodu – história a súčasnosť – Ekonomická univerzita v Bratislave. Podnikovohospodárska fakulta so sídlom v Košiciach; Katedra obchodného podnikania. – Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Jozef Zuzik, PhD. – Košice: PHF EU, 2021, počet strán 58.

Cieľom záverečnej práce je: Cieľom bakalárskej práce je poukázať na zmeny hybných síl v medzinárodnom obchode z časového hľadiska od histórie až po súčasnosť. Následne analyzovať a skúmať ako tieto hybné sily ovplyvnili fungovanie medzinárodného obchodu v jednotlivých obdobiach, v ktorých pôsobili. Práca je rozdelená do 5 kapitol. Obsahuje 11 grafov a 3 tabuľky. Prvá kapitola je venovaná: súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí. V tejto kapitole sa zaoberáme základným teoretickým vymedzeniam kľúčových pojmov danej problematiky, napríklad pojmom medzinárodný obchod, priame zahraničné investície, zahraničný obchod a svetové hospodárstvo.

V ďalšej časti sa charakterizuje: cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania. V tejto časti práce je charakterizovaný hlavný cieľ a niekoľko čiastkových cieľov práce, ďalej sú objasnené metódy a vzorce, ktoré sme použili pri písaní záverečnej práce.

Záverečná kapitola sa zaoberá: výsledkami práce, ktoré sú zakončené diskusiou. Táto kapitola obsahuje vývoj medzinárodného obchodu, ktorý je zobrazený pomocou základných ekonomických ukazovateľov ako je HDP, PZI, export a import. Ďalej tu je vývoj a pôsobenie hybných síl na medzinárodný obchod. V prvej časti sa tomu venujeme z celosvetového hľadiska a v ďalšej časti z pohľadu troch najväčších ekonomík sveta, ktoré majú v poslednej podkapitole vypočítaný aj svoj stupeň otvorenosti ekonomiky.

Výsledkom riešenia danej problematiky je: poukázanie na hybné sily, ktoré v značnej miere ovplyvnili alebo môžu ovplyvniť, či už pozitívne alebo negatívne fungovanie medzinárodného obchodu.

Kľúčové slová:

medzinárodný obchod, svetové hospodárstvo, priame zahraničné investície, zahraničný obchod

ABSTRACT

SVAT, Lukáš: Driving forces of international trade - history and present - University of Economics in Bratislava. Faculty of Business Economy with seat in Košice; Department of Commercial Entrepreneurship. - Thesis supervisor: doc. Ing. Jozef Zuzik, PhD. - Košice: PHF EU, 2021, number of pages 58.

The aim of the final work is: The aim of the bachelor thesis is to point out the changes in the driving forces in international trade in terms of time from history to the present. Subsequently, to analyze and examine how these drivers have influenced the functioning of international trade in the various periods in which they have operated. The work is divided into 5 chapters. It contains 11 graphs and 3 tables. The first chapter is devoted to the current state of the problem at home and abroad. In this chapter, we deal with the basic theoretical definitions of key concepts of the issue, such as the concept of international trade, foreign direct investment, foreign trade, and the world economy.

The next part characterizes the aim of the work, work methodology, and research methods. This part of the work characterizes the main goal and several partial goals of the work, also the methods and formulas that we used in writing the final work are clarified here.

The final chapter deals with the results of the work and their discussion. This chapter contains the development of international trade, which is shown by using basic economic indicators such as GDP, FDI, exports, and imports. Furthermore, there is the development and impact of forces on international trade. In the first part, we deal with this topic from a global point of view and in the next part from the point of view of the three largest economies in the world, which have their degree of openness of the economy calculated in the last subchapter.

The result of solving the problem is pointing out the driving forces that have greatly influenced or may affect, whether positively or negatively the functioning of international trade.

Keywords:

international trade, world economy, foreign direct investment, foreign trade

OBSAH

Úvod	11
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	12
1.1 Medzinárodný obchod	12
1.1.1 HDP a HNP	14
1.1.2 Export a Import	16
1.2 Priame zahraničné investície.....	16
1.3 Zahraničný obchod	19
1.4 Svetové hospodárstvo	21
1.5 Zahraničnoobchodná politika.....	22
1.6 Liberalizácia svetového obchodu	23
1.7 Protekcionizmus	25
1.7.1 Ekonomické sankcie	25
1.7.2 Dovožné clá a vývozné subvencie	26
1.8 Hybné sily medzinárodného obchodu	27
2 Cieľ práce	29
3 Metodika práce a metódy skúmania	30
4 Výsledky práce	32
4.1 Vývoj medzinárodného obchodu vo svete na základe ekonomických ukazovateľov	32
4.1.1 Svetové HDP	33
4.1.2 Svetový export a import tovarov a služieb	35
4.1.3 PZI vo svete	36
4.2 Vývoj hybných síl medzinárodného obchodu.....	38
4.3 Poradie najväčších vývozných a dovozných trhov podľa podielu vo svete.....	42
4.4 Porovnanie troch najväčších ekonomík vo svete na základe ekonomických ukazovateľov.....	44
4.4.1 HDP v USA, Číne a EÚ	44
4.4.2 Saldo obchodnej bilancie	46
4.4.3 Priame zahraničné investície.....	47
4.5 Stupeň otvorenosti ekonomík v troch najväčších ekonomikách sveta.....	49
5 Diskusia.....	52
Záver	54
Bibliografické zdroje	55

Zoznam ilustrácií a zoznam tabuliek

Obrázok 1 Vývoj svetového HDP	33
Obrázok 2 Vývoj svetového exportu tovarov a služieb v % z HDP	35
Obrázok 3 Vývoj svetového importu tovarov a služieb v % z HDP	36
Obrázok 4 Vývoj svetového čistého odlevu PZI	37
Obrázok 5 Svetová produkcia ropy	38
Obrázok 6 Svetový vývoz špičkových technológií.....	39
Obrázok 7 Priemerná colná sadzba výrobkov	40
Obrázok 8 Letecká nákladná doprava.....	41
Obrázok 9 Vývoj HDP v troch najväčších ekonomikách sveta.....	45
Obrázok 10 Saldo obchodnej bilancie s tovarom	46
Obrázok 11 PZI, smerom von z krajiny.....	48
Tabuľka 1 Najväčšie vývozné trhy tovaru podľa podielu vo svete v roku 2019.....	42
Tabuľka 2 Najväčšie dovozné trhy tovaru podľa podielu vo svete v roku 2019.....	43
Tabuľka 3 Výpočet stupňa otvorenosti ekonomiky v troch najväčších ekonomikách sveta	50

Zoznam skratiek a značiek

a pod. – a podobne

atď. – a tak ďalej

ASEAN – Združenie národov juhovýchodnej Ázie

BRI – Jedno pásmo, jedna cesta

COVID-19 – infekčné ochorenie dýchacích ciest

EÚ – Európska únia

HDP – hrubý domáci produkt

HNP – hrubý národný produkt

JAR – Juhoafrická republika

NAFTA – Severoamerická dohoda o voľnom obchode

napr. – napríklad

OPEC – Organizácia krajín vyvážajúcich ropu

OSN – Organizácia Spojených národov

PZI – priame zahraničné investície

resp. – respektíve

SOB – saldo obchodnej bilancie

SOE – stupeň otvorenosti ekonomiky

SR – Slovenská republika

t. j. – to jest

toe – tona ropného ekvivalentu

tzv. – takzvaný

USA – Spojené štáty americké

USD – americký dolár

VB – Veľká Británia

WTO – Svetová obchodná organizácia

ZO – zahraničný obchod

ZOP – zahraničnoobchodná politika

ZSSR – Sovietsky zväz

Úvod

Význam a dôležitosť bakalárskej práce spočíva v identifikovaní hybných síl, ktoré pôsobia na medzinárodný obchod. Zamerali sme sa na pozitívne, ale aj negatívne hybné sily, ktoré sa v čase menili. Ich vývoj sledujeme z celosvetového hľadiska. Prínosom je zistenie ako zásadne tieto hybné sily ovplyvnili medzinárodný obchod. Okrem toho sa v práci venujeme aj vývoju a porovnaniu troch najväčších ekonomík sveta, ktorých poznanie je tiež veľmi dôležité, keďže sa najviac podieľajú na medzinárodnom obchode. Tieto aspekty ma zaujali a aj preto som sa rozhodol spracovať danú problematiku.

Hlavným cieľom záverečnej práce je poukázať na zmeny hybných síl v medzinárodnom obchode z časového hľadiska od histórie až po súčasnosť. Následne analyzovať a skúmať ako tieto hybné sily ovplyvnili fungovanie medzinárodného obchodu v jednotlivých obdobiach, v ktorých pôsobili.

Štruktúru bakalárskej práce tvoria 5 kapitoly. V prvej kapitole je rozpracovaný súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí. Táto kapitola je ďalej rozdelená do ôsmich podkapitol, kde sú teoreticky charakterizované základné pojmy súvisiace s danou problematikou. Sú to pojmy ako medzinárodný obchod, priame zahraničné investície, zahraničný obchod, svetové hospodárstvo, zahraničnoobchodná politika s tým súvisiacia liberalizácia svetového obchodu a protekcionizmus. V poslednej podkapitole sú popísané niektoré hybné sily medzinárodného obchodu.

Druhá kapitola je venovaná cieľom záverečnej práce. Okrem hlavného cieľa, ktorý je uvedený na začiatku, sme sa venovali aj čiastkovým cieľom, bez ktorých by sme nemohli dosiahnuť hlavný cieľ. Tretia kapitola sa zaoberá metodológiou vypracovania práce, konkrétnymi metódami a vzorcami, ktoré sme v práci využili.

V štvrtej kapitole sa nachádzajú výsledky našej práce. Je rozdelená do piatich podkapitol. V prvej podkapitole opisujeme vývoj medzinárodného obchodu vo svete na základe ekonomických ukazovateľov. Druhá podkapitola je venovaná vývoju a pôsobeniu hybných síl na medzinárodný obchod. Tretia podkapitola určuje poradie najväčších vývozných a dovozných trhov vo svete. Štvrtá podkapitola porovnáva 3 najväčšie ekonomiky vo svete a náplňou piatej podkapitoly je vypočítanie stupňa otvorenosti týchto ekonomík. Posledná kapitola obsahuje zhrnutie a zhodnotenie výsledkov práce.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Táto kapitola sa venuje teoretickému vymedzeniu kľúčových pojmov riešenej problematiky. Je rozdelená do ôsmich podkapitol a v každej z nich si charakterizujeme jeden z kľúčových pojmov. Na začiatok si ešte zhodnotíme vývoj ekonomiky za posledné obdobie.

Svetová ekonomika prežila v poslednom desaťročí turbulentné obdobie a čelila viacerým výzvam. Od roku 2001, teda po kríze globálne hospodárstvo rástlo a svetový HDP sa zvyšoval. Toto relatívne dlhé obdobie rastu bolo prerušené vypuknutím hypotekárnej krízy v USA, ktorá bola neskôr rozšírená takmer do celého sveta a spôsobila globálnu finančnú krízu. Navyše, európske krajiny čelili dlhovej kríze, v mnohých krajinách spojenou tiež s bankovou krízou. V súčasnosti sa krajiny nachádzajú v procese obnovovania národných ekonomík. Hospodárstvo krajín začalo opätovne narastať a niektoré krajiny dosiahli vyrovnaný, dokonca prebytkový štátny rozpočet. Napriek tomu krajiny okrem ekonomických problémov čelia aj výzvam a problémom v oblasti starnutia, migrácie, vzostupu nacionálnych strán – extrémnej pravice, alebo rastúcemu strachu občanov súvisiacemu s terorizmom. Fenomén dezinvestícií sa objavil spoločne s vypuknutím globálnej finančnej krízy. Dezinvestície existovali síce aj pred týmto obdobím, ale objem a počet dezinvestícií bol omnoho nižší. (Darmo, 2018)

1.1 Medzinárodný obchod

V úvodnej podkapitole si charakterizujeme pojem medzinárodný obchod, a taktiež si priblížime ukazovatele, ktoré naň vplyvajú t. j. HDP, HNP, export, import a PZI v druhej podkapitole.

Medzinárodný obchod zahŕňa medzinárodnú výmenu tovarov a služieb medzi skupinou krajín v rámci medzinárodného zoskupenia. Má nezastupiteľné miesto pri rozširovaní spotrebných možností krajín, pretože umožňuje krajine spotrebovať viac tovaru, ako by spotrebovala v situácii, keby boli hranice uzavreté. Prínos je v tom, že umožňuje rozšíriť sortiment spotreby o statky, ktoré krajina z rôznych dôvodov nie je schopná vyrobiť. (Lipková a kol., 2011)

Podľa Krugmana, Obstfelda a Melitza (2018) sa krajiny zapájajú do medzinárodného obchodu z dvoch základných dôvodov, z ktorých každý prispieva k ich

ziskom z obchodu. Po prvé, krajiny obchodujú, pretože sa navzájom líšia. Národy, rovnako ako jednotlivci, môžu ťažiť zo svojich rozdielov dosiahnutím usporiadania, v ktorom každý robí veci, ktoré robí relatívne dobre. Po druhé, krajiny obchodujú, aby dosiahli úspory z rozsahu výroby. To znamená, že ak každá krajina vyrába iba obmedzený sortiment tovaru, môže každý z týchto tovarov vyrábať vo väčšom rozsahu, a teda efektívnejšie, ako keby sa pokúsila vyrobiť všetko.

Dôvodom zvýšenia svetovej produkcie je medzinárodný obchod, ktorý umožňuje každej krajine špecializovať sa na výrobu tovaru, v ktorom má komparatívnu výhodu. Krajina má komparatívnu výhodu pri výrobe tovaru, ak sú náklady na výrobu tohto tovaru z hľadiska iného tovaru v tejto krajine nižšie ako v iných krajinách. Máme základný prehľad o komparatívnej výhode a medzinárodnom obchode. Obchod medzi dvoma krajinami môže byť pre obe krajiny prospešný, ak každá krajina vyváža tovar, v ktorom má komparatívnu výhodu. (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

Medzinárodný obchod spája krajiny a vytvára globálnu ekonomiku. Rýchlejší ekonomický rast na zahraničných trhoch podnecuje cudzincov k nákupu väčšieho množstva výrobkov od domácich výrobcov a zvyšuje vývoz.

Podľa Pirosa a Pinta (2013) medzinárodný obchod zvyšuje globálnu produkciu prostredníctvom nasledujúcich troch účinkov:

- *Selekčný efekt*, keď zvýšená konkurencia zahraničných spoločností núti menej efektívne domáce spoločnosti k odchodu a výkonnejšie k inováciám, čo zvyšuje efektívnosť celkového národného hospodárstva.
- *Efekt z rozsahu*, ktorý výrobcom umožňuje plnšie využívať úspory z rozsahu predajom na väčšom trhu.
- *Efekt zaostalosti* vyplývajúci z menej rozvinutých krajín alebo sektorov hospodárstva, ktoré dobiehajú vyspelé krajiny alebo odvetvia prostredníctvom prelievania znalostí.

Medzinárodný obchod by bol nemožný bez obchodu s menami, ktorý to uľahčuje, a takisto by neboli možné cezhraničné kapitálové toky, ktoré globálne spájajú všetky finančné trhy prostredníctvom devízového trhu. Tieto faktory robia z devíz kľúčový trh, ktorému musia investori a účastníci trhu porozumieť. Svetová ekonomika má čoraz viac nadnárodný charakter, pričom výrobné procesy aj obchodné toky sú často určované skôr globálnymi faktormi ako domácimi hľadiskami. Rovnako výkonnosť investičného

portfólia čoraz viac odráža globálne determinanty, pretože tvorba cien na finančných trhoch reaguje na množstvo dostupných investičných príležitostí na celom svete, nielen lokálne. Všetky tieto faktory prechádzajú cez devízový trh a odrážajú sa na ňom. Najviac obchodované meny na devízových trhoch sú americký dolár, jen, euro, britská libra, švajčiarsky frank a kanadský a austrálsky dolár. (Piros, Pinto, 2013)

Medzinárodný trh vznikol ako následok toho, že medzi národnými ekonomikami dochádzalo k pohybu tovarov, služieb, pracovných síl, kapitálu a z rozvíjania medzinárodných ekonomických vzťahov. Medzinárodný obchod je vlastne výmena tovarov, služieb a kapitálu cez medzinárodné územie. Štáty, ktoré najviac profitujú z medzinárodného obchodu patria medzi krajiny s otvorenou ekonomikou. To znamená, že daná krajina vymieňa výrobné faktory a tovar so zvyškom sveta. Skoro vo všetkých krajinách sveta má medzinárodný obchod obrovský podiel na HDP danej krajiny. (Lipková a kol., 2011)

Po charakterizovaní medzinárodného obchodu môžeme konštatovať, že má veľký vplyv na každú krajinu, ktorá sa do takého obchodu zapojí, a taktiež má obrovský podiel na HDP danej krajiny. Práve HDP a spolu s ním aj HNP si ďalej priblížime.

1.1.1 HDP a HNP

Podľa Piroso a Pinta (2013) agregovaná produkcia národa za určité časové obdobie sa zvyčajne meria ako hrubý domáci produkt (HDP) alebo hrubý národný produkt (HNP).

HDP meria trhovú hodnotu všetkých finálnych tovarov a služieb produkovaných výrobnými faktormi (ako sú práca a kapitál), ktoré sa nachádzajú v krajine (ekonomike) počas daného časového obdobia, zvyčajne za rok alebo štvrt'rok.

HNP však meria trhovú hodnotu všetkých finálnych tovarov a služieb produkovaných výrobnými faktormi (ako je práca a kapitál) dodávaných obyvateľmi krajiny bez ohľadu na to, či sa takáto výroba uskutočňuje v krajine alebo mimo nej.

Dva rozdiely medzi HDP krajiny a jej HNP spočívajú v tom, že HDP zahŕňa, zatiaľ čo HNP vylučuje, výrobu tovarov a služieb cudzincami v krajine, a HNP zahŕňa, zatiaľ čo HDP vylučuje, výrobu tovarov a služieb jej občanmi mimo krajiny. (Piros, Pinto, 2013)

Na čo najpresnejšie vyjadrenie sa HDP podľa Hitrikovej (2015) vyčísľuje niekoľkými spôsobmi:

- *Nominálny HDP* je vyjadrený v trhových cenách príslušného roku (odráža rast produkcie i cien).
- *Reálny HDP* sa vyjadruje v stálych cenách – cenách určitého roku (odráža rast produkcie).

Na výpočet HDP možno použiť tieto metódy:

- *Výdavková* (spotrebná) metóda vyjadruje výdavky subjektov trhu za nákup finálnych statkov a služieb.
- *Dôchodková* (príjmová) metóda vyjadruje príjmy subjektov za predaj statkov a služieb.
- *Produkčná* (výrobná, tovarová) metóda vyjadruje pridané hodnoty tovarov a nepriame dane.

Podľa Piroso a Pinta (2013) HDP intuitívne meria tok produkcie a príjmu v ekonomike. HDP predstavuje najširšiu mieru hodnoty ekonomickej aktivity prebiehajúcej v krajine za dané časové obdobie. Preto je možné HDP určiť dvoma rôznymi spôsobmi. V príjmovom prístupe sa HDP počíta ako celková suma zarobená domácnosťami a spoločnosťami v ekonomike. V rámci výdavkového prístupu sa HDP počíta ako celková suma vynaložená na tovary a služby vyrobené v hospodárstve v danom období. Pre ekonomiku ako celok sa musia celkové príjmy rovnať celkovým výdavkom, takže obidva prístupy prinášajú rovnaký výsledok.

Po definovaní HDP, ako sa meria, môžeme teraz zvážiť hlavné zložky HDP, toky medzi štyrmi hlavnými sektormi ekonomiky - sektorom domácností, podnikateľským sektorom, vládny sektorom a zahraničným alebo externým sektorom.

Výraz pre HDP na základe výdavkového prístupu je (Piros, Pinto, 2013):

$$\text{HDP} = C + I + G + (X - M)$$

Kde:

C - výdaje spotrebiteľa na konečné výrobky a služby

I - hrubé súkromné domáce investície, ktoré zahŕňajú obchodné investície do kapitálových statkov a zmeny zásob

G - vládne výdavky na konečné výrobky a služby

X - export

M - import

1.1.2 *Export a Import*

Dovoz (import) sú tovary a služby, ktoré domáca ekonomika (t. j. domácnosti, firmy a vláda) nakupuje z iných krajín. Napríklad americká ekonomika dováža (nakupuje) látky z Indie a víno z Francúzska. Vývoz (export) sú tovary a služby, ktoré domáca ekonomika predáva do iných krajín. Napríklad Južná Afrika vyváža (predáva) diamanty do Holandska a Čína vyváža odevy do Európskej únie. (Piros, Pinto, 2013)

Okrem exportu a importu Piros a Pinto (2013) definujú ďalej aj čistý vývoz a obchodné podmienky.

Čistý vývoz je rozdiel medzi hodnotou vývozu z krajiny a hodnotou jej dovozu (t. j. hodnota vývozu mínus dovoz). Ak sa hodnota vývozu rovná hodnote dovozu, potom je obchod vyrovnaný. Ak je hodnota vývozu vyššia ako hodnota dovozu, potom existuje obchodný prebytok. Ak je hodnota vývozu menšia, dôjde k obchodnému deficitu. Ak má krajina obchodný prebytok, požičiava cudzincom alebo nakupuje aktíva od cudzincov, čo odráža financovanie potrebné pre cudzincov s obchodnými deficitmi s touto krajinou. Podobne, ak má krajina obchodný deficit, musí si požičať od cudzincov alebo predať časť svojich aktív cudzincom.

Obchodné podmienky sú definované ako pomer ceny vývozu k cene dovozu, ktorý predstavuje tieto ceny podľa indexov vývozných a dovozných cien. Obchodné podmienky zachytávajú relatívne náklady na dovoz z hľadiska vývozu. Ak sa ceny vývozu zvýšia v porovnaní s cenami dovozu, zlepšili sa obchodné podmienky, pretože krajina bude schopná nakupovať viac dovozov pri rovnakom množstve vývozu.

Obchodné podmienky krajiny sa zvyčajne merajú ako indexové číslo (normalizované na 100 v niektorom základnom roku), ktoré predstavuje pomer priemernej ceny vyvázaného tovaru a služieb k priemernej cene dovážaného tovaru a služieb. (Piros, Pinto, 2013)

1.2 **Priame zahraničné investície**

Priame zahraničné investície (PZI) začali nadobúdať väčšiu dôležitosť až v posledných desaťročiach 20. storočia. Túto skutočnosť reflektuje aj ekonómia ako veda,

významnejšie PZI začali vznikať až v druhej polovici 60. rokov minulého storočia. Teórie PZI vznikali najmä v USA, keďže práve USA patria k najväčším vývozcom investícií na svete a sú taktiež najväčším príjemcom PZI na svete. (Lipková a kol., 2011)

Podľa Lipkovej a kol. (2011) ekonomická literatúra vo všeobecnosti rozdeľuje teórie PZI na 4 základné skupiny:

- Prvú skupinu tvoria teórie, ktoré skúmajú PZI ako kapitálové toky a koncentrujú sa najmä na úroveň štátov.
- Do druhej skupiny patria rozvojové teórie PZI, ktoré skúmajú vzťahy PZI a hospodárskeho rozvoja štátov.
- Tretia skupina teórií skúma PZI na úrovni firiem, tvorcov týchto teórií zaujímajú najmä motívy firiem pre investovanie v zahraničí.
- Samostatnú štvrtú skupinu tvorí elektrická teória Johna Dunninga, ktorá využíva motívy z viacerých teórií patriacich do prvých troch skupín.

PZI sa skladajú z troch základných komponentov – kmeňový a ostatný kapitál, ku ktorým sa ešte pridružuje reinvestovaný zisk. (Šíbl, Šaková, 2002)

$$\text{Kmeňový kapitál} + \text{Ostatný kapitál} + \text{Reinvestovaný zisk} = \text{Priame zahraničné investície}$$

Darmo (2018) tvrdí, že rozvoj a rastúci význam medzinárodného obchodu so sebou priniesol nielen nárast obchodu s tovarmi a službami. Jeho významnou zložkou sa stal aj presun kapitálu medzi krajinami. Presun kapitálu s dlhodobým zámerom jeho pôsobenia v hostiteľskej krajine vo forme PZI dovoľí spoločnostiam využívať dodatočné prírodné zdroje, pracovnú silu, vytvárať produkt za nižšiu cenu ako v materskej krajine investora a získať prístup na nové trhy zabezpečujúce dopyt po vyrobených statkoch. Výsledkom je efektívnejšia a lacnejšia výroba prinášajúca vyšší zisk, resp. príjem spoločností. To následne vedie k rozvoju a rastu národnej ekonomiky.

Prílev PZI sa spája najmä s pozitívnymi efektmi, ktoré pre hostiteľskú ekonomiku prináša. Nesmieme však zabudnúť aj na negatíva, ktoré sú spojené s prílevom kapitálu do ekonomiky. Nesporne ale môžeme tvrdiť, že rastúci prílev PZI do rozvojových a tranzitívnych krajín stimuloval ekonomický rast, nárast produkcie, rast zamestnanosti a exportu takýchto krajín. To znamená, že v prípade tranzitívnych ekonomík napomohli

PZI k transformácii ekonomík zo systému centrálneho plánovania na trhovú hospodárstvo a pomáhajú krajinám dobiehať vyspelé ekonomiky. (Darmo, 2018)

Odborná literatúra venujúca sa účinkom PZI na domáce firmy, prípadne odvetvia, rozlišuje 2 dimenzie, v ktorých tento dopad môžeme študovať (Hanosusek, Kočenda, Vozárová, 2017):

- Prvý z nich sú tzv. *horizontálne vzťahy*, pôsobiace v rámci odvetvia - jedná sa teda o interakciu medzi nadnárodnou firmou a jej domácimi konkurentmi.
- Druhou dimenziou sú tzv. *vertikálne vzťahy*, pôsobiace medzi sektormi - jedná sa teda o interakciu medzi nadnárodnou firmou a jej dodávateľmi alebo zákazníkmi.

V oboch dimenziách potom môže dopad PZI pôsobiť dvoma rôznymi kanálmi, ktorými sú:

- technologický transfer,
- zmeny v trhovom prostredí.

K technologickému transferu dochádza tam, kde sú domáce firmy schopné sa od nadnárodnej firmy učiť a zlepšiť tak svoju efektivitu, čo predstavuje pozitívnu externalitu plynúcu z PZI. Zároveň však silne efektívna nadnárodná firma zásadne mení trhovú prostredie a tieto zmeny môžu byť pre niektoré domáce firmy pozitívne a pre iné negatívne. (Hanosusek, Kočenda, Vozárová, 2017)

Podľa Nikolovovej (2012) dostupnosť investičných stimulov, ich štruktúra a objem nesporne ovplyvňujú rozhodnutie investora o lokalizácii jeho investície. Dôkazom je fakt, že štátna podpora tohto druhu je v praxi relatívne často využívaná a to nie len v rozvojových krajinách ale i v hospodársky vyspelých štátoch. V tejto súvislosti považujeme za dôležité upozorniť na fakt, že PZI pozitívne ovplyvňujú a priamo prispievajú k ekonomickému rozvoju regiónov do ktorých smerujú a plnia tak i funkciu podpory regionálneho rozvoja.

PZI prispievajú k tvorbe pracovných miest, predstavujú príležitosti na uplatnenie absolventov, vytvárajú nové obchodné možnosti pre miestne etablované spoločnosti, prispievajú daňami a inými príspevkami nie len do štátneho ale i lokálneho rozpočtu. Možno teda konštatovať, že PZI majú pozitívny vplyv na odstraňovanie regionálnych

disparít a to nie len z národného ale i celosvetového hľadiska. Investičné stimuly tak nie sú iba prirodzenou súčasťou konkurenčného boja o zahraničného investora, ale predstavujú i dôležitý nástroj ekonomického a sociálneho rozvoja a odstraňovania regionálnych disparít medzi hospodársky menej rozvinutými a vyspelejšími regiónmi. (Balhar, Strážovská, 2015)

Schéma investičnej podpory v Slovenskej republike totiž nie je poskytovaná iba spoločnostiam so zahraničným kapitálom, ale i podnikateľským subjektom slovenského pôvodu. Napriek tomu, že jedným z cieľov schémy investičnej pomoci je pozitívne stimulovať prílev zahraničných investícií a zvyšovať atraktivitu krajiny pre investorov, jej ultimátnym a hlavným zámerom je regionálny rozvoj, podpora zaostalejších regiónov a znižovanie regionálnych disparít. Zahraničné investičné projekty podľa viacerých autorov pozitívne prispievajú k hospodárskemu rastu a vyšším mzdám. Sú takisto charakteristické vyššou produktivitou ako domáce firmy, vďaka čomu sa na lokálny trh obohacuje o technológie a know-how. (Lipsey, 2004)

Z prehľadu literatúry ale môžeme zosumarizovať hlavné faktory, ktoré motivujú investorov opustiť hostiteľskú krajinu. Ako prvé uvádzame makroekonomické indikátory, ktorými sú napr. reálny HDP, miera nezamestnanosti resp. zamestnanosť, inflácia a saldo bežného účtu platobnej bilancie. Ďalšie významné faktory sú ekonomická a politická stabilita, ako aj kvalita podnikateľského prostredia. (Darmo, 2018)

1.3 Zahraničný obchod

Lipková a kol. (2011) definujú zahraničný obchod ako časť sféry obehu tovaru, ktorá predstavuje výmenu so zahraničím. Zahraničný obchod v užšom slova zmysle zahŕňa výmenu hmotného tovaru so zahraničím a v širšom slova zmysle zahŕňa okrem pohybu hmotného tovaru i pohyb služieb.

Zahraničný obchod tvoria dve zložky, a to export (vývoz) a import (dovoz) krajiny. Súčet hodnoty exportu a importu za určité obdobie tvorí obrat zahraničného obchodu. Zahraničný obchod sa týka výlučne iba jednej krajiny alebo skupiny krajín k ostatným krajinám sveta. (Lipková a kol., 2011)

Svetový obchod je súhrnom zahraničného obchodu všetkých krajín zapojených do svetovej deľby práce. (Lipková a kol., 2011)

Zahraničný obchod predstavuje tú časť obehu tovaru určitej krajiny, ktorá prekračuje hranice štátu a spája národné hospodárstvo so svetovým hospodárstvom. Zahraničný obchod predstavuje obeh tovaru formou vývozu a dovozu predstavuje zapojenie národného hospodárstva do medzinárodnej deľby práce. (Hitriková, 2015)

Na zahraničný obchod majú vplyv rôzne podmienky:

- *Vnútorne podmienky* – surovinové bohatstvo, pôdne bohatstvo, klimatické podmienky, priemyselný potenciál, veľkosť vnútorného trhu.
- *Vonkajšie podmienky* – geografická poloha, vyspelosť ekonomík susedov, vzájomné vzťahy medzi susedmi, dobré kontakty a spolupráca.

Význam zahraničného obchodu spočíva v 3 oblastiach:

- Zahraničný obchod zabezpečuje dovoz takých tovarov, ktoré daná krajina nevyrába.
- Krajina sa môže zapojiť do medzinárodnej deľby práce a národná ekonomika sa môže špecializovať na výrobu takej produkcie, na ktorú má najvýhodnejšie podmienky.
- Zo zahraničného obchodu krajina získava poznatky o úrovni tovarov a služieb výrobcov v zahraničí a môže ich porovnať s vlastnou produkciou. (Hitriková, 2015)

V slovenskej odbornej literatúre je asi najcitovanejšou definícia Lidáka (2000). Ten zahraničnú politiku charakterizuje „ako činnosť štátu zameranú na vytvorenie najpriaznivejších podmienok jeho existencie, a to vo vzťahu k iným štátom, ale aj iným činiteľom systému medzinárodných vzťahov, v záujme jeho vnútornej bezpečnosti a prosperity.“

Česká autorka Plechanovová (2003) túto kategóriu vymedzuje nasledovne: „Cieľom tých, čo rozhodujú v mene subjektu o jeho postojoch či činoch navonok, je buď zmeniť nejakým spôsobom okolité prostredie, alebo ho udržať nezmeneným, prípadne zmeniť pravidlá a štruktúry vo vnútri medzinárodného systému, ktoré sú výsledkom existujúceho stavu vzťahov medzi štátmi.“

Hill (2000) upozorňuje, že existuje takmer toľko názorov na zahraničnú politiku, koľko je rôznych škôl zaoberajúcich sa úvahami o medzinárodných vzťahoch alebo o typoch politickej ideológie vo svete. Z tohto konštatovania vyplýva jeho pokus o čo

najvšeobecnejšie vymedzenie zahraničnej politiky, ktorú chápe ako „súhrn oficiálnych zahraničných (vonkajších) vzťahov, riadených nezávislým činiteľom (obvykle štátom) v medzinárodných vzťahoch.“

1.4 Svetové hospodárstvo

Svetové hospodárstvo tvoria pôvodne dva typy subjektov, tzv. základné – to sú jednotlivé národné ekonomiky, a odvodené. V súčasnosti k subjektom svetového hospodárstva môžeme radiť i integračné zoskupenia. Odvodené subjekty predstavujú transnacionálne spoločnosti. Význam transnacionálnych spoločností vo svetovom hospodárstve neustále rastie. (Lipková a kol., 2011)

Svetové hospodárstvo sa začalo formovať až na určitom stupni ekonomického rozvoja krajín. Pod vplyvom rozvoja výrobných síl dochádzalo k rýchlemu rastu výroby spojenej s prehlbujúcou sa spoločenskou deľbou práce nielen vo vnútri krajín, ale i medzi nimi navzájom. Výsledky výroby sa začali vymieňať medzi jednotlivými subjektmi svetového hospodárstva a sformovali svetový trh. (Lipková a kol., 2011)

Svetové hospodárstvo má veľmi heterogénnu štruktúru. Skladá sa z rôznorodých celkov, ktoré sa navzájom líšia rozlohou, prírodnými podmienkami, počtom obyvateľov, ekonomickou úrovňou, štruktúrou výroby a štruktúrou spotreby atď. (Lipková a kol., 2011)

Východiskom vzniku svetovej ekonomiky sa stali procesy spojené s medzinárodným obchodom. V dôsledku rozvoja medzinárodných obchodných vzťahov sa jednotlivé národné ekonomiky stávali na sebe stále viac závislými, vzájomne sa podmieňovali a dopĺňali a postupne vytvorili svetovú ekonomiku. Svetová ekonomika teda nie je obyčajný súhrn ekonomík jednotlivých štátnych alebo iných celkov. K základným rysom svetovej ekonomiky patrí prepojenosť medzi týmito celkami. (Cihelková a kol., 2001)

Pre definíciu svetovej ekonomiky je podstatné aj to, že sa na tomto prepojení podieľajú všetky obývané oblasti sveta. Hoci sa názory odborníkov v časovom zaradení líšia, väčšina z nich sa zhoduje, že k tejto situácii došlo v poslednej tretine 19. storočia. Cihelková a kol. (2001) uvádzajú 2 podmienky pre vznik a existenciu svetovej ekonomiky:

- Prvá podmienka je rozčlenenie ľudskej spoločnosti na relatívne výrobnou uzavreté a ekonomicky samostatné spoločenské celky viazané na určité

územie. Týmto celkami sa prirodzene myslia jednotlivé štáty tak, ako boli sformované na národnom základe.

- Druhou podmienkou je premena spoločenskej deľby práce na medzinárodnú a neskôr svetovú deľbu práce.

Vývoj svetovej ekonomiky v priebehu uplynulých troch dekád zaznamenal výrazné kvalitatívne zmeny, ktorých intenzita sa smerom k súčasnosti ešte stupňuje. Inovačná revolúcia, spojená s prienikom informačných a komunikačných technológií, spolu s liberalizačnými a deregulačnými opatreniami otvorili priestor na celosvetové rozvíjanie ekonomických aktivít.

No jej história ukazuje, že bázičný význam majú dve dimenzie jej rozvoja, a to prevraty v technologickom spôsobe výroby, výmeny a informačnej komunikácie, ktoré vytvárajú materiálne predpoklady a prostriedky globalizácie. Druhú predstavuje rozmanitosť spoločensko-ekonomických foriem, prostredníctvom ktorých sa globalizačné procesy realizujú. (Šikula, 1999)

Z toho môžeme usúdiť, že svetové hospodárstvo má každou dekádu dynamickejši rast hlavne vďaka vede, technike a inováciám. Na svetové hospodárstvo pôsobí aj zahraničnoobchodná politika predovšetkým veľkých štátov ako sú napr. USA a Čína.

1.5 Zahraničnoobchodná politika

Zahraničnoobchodná politika (ZOP) je súhrn zásad a im zodpovedajúcich prostriedkov, použitím ktorých štát centrálne, priamo, vedome pôsobí na stimuláciu alebo zoslabovanie určitých vývojových tendencií zahraničného obchodu. (Lipková a kol., 2011)

Lipková a kol. (2011) tvrdia, že zahraničnoobchodná politika pôsobí na ekonomiku príslušnej krajiny v takej miere, do akej je krajina zapojená do medzinárodnej deľby práce. Miera zapojenia je daná prírodnými podmienkami a relatívnou ekonomickou vyspelosťou krajiny.

Zahraničnoobchodná politika štátu je súčasťou celkovej hospodárskej politiky a vychádza z jej základných tendencií a úloh. Nástrojmi ZOP vláda zabezpečuje čiastočne príjem do štátneho rozpočtu, obmedzuje nadmerné dovozy takých druhov tovaru, ktoré môžu poškodiť domácich výrobcov, kontroluje saldo obchodnej bilancie a pod. (Lipková a kol., 2011)

ZOP, ako súčasť hospodárskej politiky štátu, predstavuje súhrn zásad a im zodpovedajúcich prostriedkov, použitím ktorých štát centrálne, priamo, vedome pôsobí na stimuláciu alebo zoslabovanie určitých vývojových tendencií zahraničného obchodu. (Lipková, 2000)

ZOP, ako prostriedok regulovania vonkajších ekonomických vzťahov a nástroj vytvárania vhodného vnútorného ekonomického prostredia, patrí medzi výsostné práva každého suverénneho štátu. Jej prostredníctvom upravuje pomery na svojom území tak, aby bola dosiahnutá čo najoptimálnejšia rozvojová trajektória a čo najlepšie možnosti na presadzovanie vlastných podnikateľských aktivít alebo, pokiaľ je to v jeho ekonomickom záujme, aj aktivít iných subjektov operujúcich na jeho území. Pre štáty s rozvinutou trhovou ekonomikou je charakteristická jednoznačná proexportná orientácia, pričom príslušné podporné nástroje a metódy jej presadzovania tvoria jej integrálnu súčasť. (Baláž a kol., 2010)

Použitie prostriedkov ZOP vedie v zásade k regulácii dovozu alebo k zvýšeniu objemu vývozu. Ak dochádza v dôsledku uplatňovania týchto prostriedkov k rastu exportu, resp. k vytváraniu priaznivejších podmienok pre realizáciu domácej produkcie na zahraničných trhoch, hovoríme o proexportnej politike štátu. (Lipková, 2003)

Vo vzájomnom vzťahu proexportnej politiky a ZOP je potrebné uviesť, že kým ZOP pôsobí na vývoj zahraničného obchodu ako celku (t. j. na dovoz aj vývoz), proexportná politika je zameraná výhradne na pozitívne ovplyvňovanie rastu exportu. Avšak pri dosahovaní tohto cieľa využíva štát nielen nástroje obchodnopolitické, ale i celú škálu hospodársko-politických nástrojov, prostriedkov a opatrení, ktoré vedome, priamo i nepriamo vedú k zvýšeniu vývozu. (Lipková, 2003)

Cieľom ZOP je regulovať teritoriálnu a komoditnú štruktúru svojich zahraničnoobchodných vzťahov, t. j. vývozu a dovozu tovaru a služieb. (Lipková a kol., 2011)

V zahranično-obchodnej politike sa môžu ciele dosiahnuť formou protekcionizmu alebo liberalizmu.

1.6 Liberalizácia svetového obchodu

Vplyvom zintenzívňujúcej sa globalizácie je svetové hospodárstvo charakterizované rýchlo rastúcim objemom cezhraničných transakcií tovarov, služieb a

kapitálu, rýchleho a rozsiahleho šírenia technológií. Tieto skutočnosti vyvolávajú objektívnu potrebu liberalizácie medzinárodných tokov tovarov a služieb, spájanú so snahou o simplifikovanie podmienok medzinárodného obchodu, racionalizáciou dovozného a vývozného režimu elimináciou tarifných a netarifných prekážok, ako aj uzatváraním preferenčných zmlúv v rámci integračných zoskupení či medzi nimi. V zmysle vyjadrenia generálneho riaditeľa WTO Lamyho (2011) „len liberalizácia obchodu sa stáva hnacím motorom ekonomického rozvoja tak národného, ako aj svetového hospodárstva a naopak, protekcionizmus vlastného trhu bráni mnohým krajinám v ich raste.“

Regionalizácia je predovšetkým chápaná ako jedna z možných volieb v procese postupujúcej svetovej obchodnej liberalizácie, pričom štáty si volia (Baláž a kol., 2010):

- *unilaterálnu*,
- *preferenčnú* (dvojstrannú alebo viacstrannú),
- alebo *multilaterálnu* liberalizáciu.

Z pohľadu liberalizácie obchodu unilateralizmus predstavuje jednotný prístup, pri ktorom štát postupuje rovnako voči všetkým obchodným partnerom, bez akýchkoľvek prvkov preferencií. Na druhej strane, preferenčný prístup, rovnako bilaterálny, ako aj viacstranný, predstavuje vznik užších vzťahov len medzi partnermi (účastníkmi preferenčných dohôd), pričom voči tretím krajinám si zachovávajú nepreferenčný vzťah. Multilateralizmus predpokladá, že do liberalizácie obchodu sú zapojení všetci obchodní partneri (v súčasnosti členské štáty WTO) a prebieha na základe reciprocity a nediskriminácie. (Neumann, 2004)

V 90. rokoch sa debata o tom, koľko obchodu dovoľí, nabrala novým smerom. Po druhej svetovej vojne sa rozvinuté demokracie na čele s USA presadzovali širokú politiku odstraňovania prekážok medzinárodného obchodu. Táto politika odrážala názor, že voľný obchod je silou nielen prosperity, ale aj podpory svetového mieru. V prvej polovici 90. rokov sa rokovalo o niekoľkých významných dohodách o voľnom obchode. Najvýznamnejšie boli Severoamerická dohoda o voľnom obchode (NAFTA) medzi USA, Kanadou a Mexikom schválená v roku 1993 a takzvaná Uruguajské kolo dohody, ktorou sa v roku 1994 založila Svetová obchodná organizácia (WTO). (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

1.7 Protekcionizmus

Od vzniku moderných národných štátov v 16. storočí sa vlády obávajú vplyvu medzinárodnej konkurencie na prosperitu domáceho priemyslu a snažia sa buď chrániť priemysel pred zahraničnou konkurenciou stanovením dovozných obmedzení, alebo im pomôcť vo svetovej konkurencii dotovaním vývozu. Najdôslednejším poslaním medzinárodnej ekonómie bolo analyzovať účinky týchto takzvaných protekcionistických politík a zvyčajne, aj keď nie vždy, kritizovať protekcionizmus a ukázať výhody voľnejšieho medzinárodného obchodu. (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

Politiku protekcionizmu využívali hlavne krajiny, ktoré chceli podporovať domácu výrobu a následne jej vývoz. Nástroje, ktoré využívali na jej dosiahnutie boli napr. ekonomické sankcie, dovozné clá alebo vývozné subvencie.

1.7.1 Ekonomické sankcie

V súčasnosti zahŕňajú sankcie v medzinárodnom spoločenstve široké spektrum opatrení, ktorými je konkrétny štát, ktorý porušuje alebo podľa názoru niektorých štátov porušuje, medzinárodné právo, diskriminovaný. K prijatiu sankcií sa spravidla pristupuje až po vyčerpaní dvojstranných a mnohostranných diplomatických rokovaní, ktoré by daný stav uviedli do súladu s medzinárodným právom. (Balhar, Strážovská, 2015)

Poznáme 2 druhy sankcií a obe negatívne vplyvajú na ekonomiku sankcionovaného štátu, ale i na štáty, ktoré sankcie uvalujú:

- *ekonomické,*
- *neekonomické.*

Z neekonomických sankcií spomeňme zákaz zúčastňovať sa na kultúrnych či športových podujatiach (účasť na olympijských hrách alebo na rôznych medzinárodných turnajoch) na území diskriminovaného štátu (v minulosti ZSSR, JAR, USA a pod.). Patrí k nim i obmedzenie prístupu k informáciám resp. k určitému druhu vzdelania občanov diskriminovaného štátu, odmietnutie konkrétnym občanom daného štátu poskytnúť vstupné vízum a pod. (Balhar, Strážovská, 2015)

Ekonomické sankcie majú spravidla formu embarga na vývoz alebo dovoz niektorých druhov tovaru, spravidla veľmi citlivých pre danú ekonomiku, alebo sa týkajú širšieho okruhu obmedzení, ktoré narúšajú súčasný stav ekonomiky alebo jej ďalší rozvoj.

Sankcie uplatňované v medzinárodnom spoločenstve majú najčastejšie podobu obmedzenia dodávok zbraní, tovaru dvojakého možného použitia, obmedzenia alebo úplného zákazu dovozu alebo vývozu konkrétneho tovaru, obmedzenia investícií, finančných reštrikcií, odmietnutie prijímania ekonomických migrantov, obmedzenia ekonomickej pomoci. (Balhar, Strážovská, 2015)

1.7.2 Dovozné clá a vývozné subvencie

Dovozné clá (dane vyberané z dovozu) a vývozné subvencie (platby poskytované domácim výrobcom, ktorí predávajú tovar v zahraničí) sa zvyčajne neuplatňujú, aby ovplyvnili obchodné podmienky krajiny. Tieto vládne intervencie v obchode sa zvyčajne uskutočňujú s cieľom rozdelenia príjmu, podpory priemyselných odvetví považovaných za rozhodujúce pre hospodárstvo alebo platobnej bilancie. Bez ohľadu na motív taríf a subvencií majú však účinky na obchodné podmienky, ktoré je možné pochopiť použitím štandardného obchodného modelu. (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

Charakteristickým rysom ciel a vývozných subvencií je, že vytvárajú rozdiel medzi cenami, za ktoré sa s tovarom obchoduje na svetovom trhu, a cenami, za ktoré je možné tento tovar nakupovať v krajine. Priamym účinkom tarify je to, že dovezený tovar bude v krajine drahší ako v zahraničí. Dotácia na vývoz motivuje výrobcov k vývozu. Bude preto výhodnejšie predávať v zahraničí ako doma, pokiaľ cena doma nie je vyššia, takže takáto dotácia zvyšuje ceny vyvázaného tovaru v rámci krajiny. (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

Podľa Lipkovej (2007) clo predstavuje nástroj, ktorý vo väčšine prípadov deformuje prirodzené ekonomické vzťahy v medzinárodnom meradle a vďaka nim sprostredkovane aj vo vnútornej ekonomike a jeho existencia sa vo väčšine prípadov spája s praktickými ekonomickými a politickými javmi a procesmi. Intenzita týchto zásahov sa prejavuje vo formulovaní priorít obchodnej a v jej rámci colnej politiky štátu. Je zrejmé, že v modernej spoločnosti, kde sú ekonomické javy organicky späté s javmi sociálnymi, politickými a pod., možno skôr nájsť optimálnu mieru využitia cla.

Clá možno chápať ako všeobecný druh dane, ktorá sa platí za tovar prepravovaný cez hranice. Zvyčajne sa ukladá za účelom ochrany domáceho trhu alebo ako jeden z prostriedkov politiky štátu v oblasti vonkajších ekonomických stykov. Patria sem najmä rôzne druhy dovozných a vývozných ciel, ale aj vývozných subvencií. Ich výšku je možné vypočítať na základe vopred stanovenej metodiky a príslušných koeficientov, čo umožňuje

vývozcom, ale aj prepravcom kalkulovať cenu na trhu a analyzovať aj trhové predpoklady pre dodávaný tovar. (Baláž a kol., 2010)

1.8 Hybné sily medzinárodného obchodu

Na medzinárodný obchod pôsobí množstvo hybných síl, ktoré ovplyvňujú vývoj obchodu medzi národmi pozitívne alebo negatívne. V poslednej podkapitole si teoreticky vymedzíme niektoré z nich. Pôjde o prírodné zdroje (hlavne ropa), dopravné náklady, tarify, dotácie, vedecko-technický pokrok a informačné technológie.

Nerovnomerné rozloženie prírodných zdrojov (energetické, pôda, voda) má významný vplyv na objem, toky a rast medzinárodného obchodu. Rast cien a cenovej volatility prírodných zdrojov (predovšetkým ropy) môže mať nepriaznivý vplyv na ekonomickú aktivitu a medzinárodný obchod. Možnosti substitúcie neobnoviteľných zdrojov a technologické zmeny budú určovať veľkosť vplyvu takýchto zdrojov na ekonomický rast a obchod. Väčšina rastu dopytu po energii sa predpokladá v rozvojových krajinách. (Economy.gov, 2012)

Dopravné náklady vplývajú na objem, smery a štruktúru medzinárodného obchodu (rast dopravných nákladov znamená redukciu objemu obchodu a redukciu podielu menej kvalitných lacnejších výrobkov). Efektívnosť dopravného sektora a dopravných nákladov budú závisieť od stavu odvetvia. Inovácie v tomto sektore predstavujú významný vplyv pri redukcii dopravných nákladov. Reálne ceny energií, vrátane palív, budú pravdepodobne rásť, čo sa bude premietat' do vyšších dopravných nákladov. (Economy.gov, 2012)

Ak sú krajiny veľkými vývozcami alebo dovozcami tovaru (v pomere k veľkosti svetového trhu), zmeny cien spôsobené tarifami a dotáciami menia tak relatívnu ponuku, ako aj relatívny dopyt na svetových trhoch. Výsledkom je posun v obchodných podmienkach, a to v krajine, ktorá zavádza zmenu politiky, aj vo zvyšku sveta. (Krugman, Obstfeld, Melitz, 2018)

Jedným z vôbec najvýznamnejších katalyzátorov dynamického rastu medzinárodného obchodu, podporených vplyvom globalizácie, sa stali rozsiahle technicko-technologické zmeny a využívanie vedecko-technických poznatkov vo všetkých oblastiach hospodárskeho života. Explózia rastu podielu výrobkov s vysokou mierou pridanej hodnoty (high tech) a služieb na celkovom svetovom obchode rýchlo mení pozície nielen najväčších TNK, ale aj celých krajín. Stále očividnejšie sa stáli tendencie v zmene

charakteru a úlohy takýchto zmien na medzinárodný obchod. Producenti nových vedecko-technických poznatkov postupne opúšťajú svoju rozvojovú filozofiu ich rýchleho komerčného využívania a túto za úhradu poskytujú vo forme patentov, know-how a licencií ostatným výrobcam, ktorí sami nemajú dostatok zdrojov na udržanie vlastného vedecko-výskumného potenciálu. (Baláž a kol., 2010)

Informačné technológie majú priamy efekt na ekonomický rast a vytváranie pracovných miest, rast produktivity práce a zvýšenie celkovej konkurencieschopnosti. Znižujú transakčné náklady firiem pri získavaní a spracovaní informácií o trhu, dodávateľoch a odberateľoch, čím vytvárajú efektívne manažérske a organizačné prostredie, čo vedie k efektívnej produkcii, ako aj k expanzii ďalších nových sektorov v ekonomike. (Lipková, 2007)

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je poukázať na zmeny hybných síl v medzinárodnom obchode z časového hľadiska od histórie až po súčasnosť. Následne analyzovať a skúmať ako tieto hybné sily ovplyvnili fungovanie medzinárodného obchodu v jednotlivých obdobiach, v ktorých pôsobili.

Na dosiahnutie primárneho cieľa je potrebné si stanoviť a následne realizovať čiastkové ciele:

1. V teoretickej rovine sa oboznámiť so základnými ekonomickými ukazovateľmi, ktoré ovplyvňujú vývoj medzinárodného obchodu. Sú nimi: HDP, PZI, export a import.
2. Následne tieto ekonomické ukazovatele aplikovať do grafov v praktickej časti z celosvetového hľadiska.
3. Identifikovať a popísať vývoj hlavných hybných síl medzinárodného obchodu.
4. Určiť poradie najväčších vývozných a dovozných trhov podľa podielu vo svete.
5. Porovnanie troch najväčších ekonomík vo svete, výpočet ich salda obchodnej bilancie a stupňa otvorenosti ekonomiky.

Pre splnenie týchto cieľov využijeme údaje zo štatistických databáz data.worldbank, data.oecd a ec.europa na potrebné výpočty, ktoré obohatíme grafmi a vlastnými tabuľkami .

3 Metodika práce a metody skúmania

Naša bakalárska práca využíva rôzne metódy. V úvode písania záverečnej práce sme si dohodli postup práce, ktorým sa budeme riadiť. Ako prvé bolo potrebné zadefinovať primárny cieľ práce a k nemu súvisiace čiastkové ciele, ktoré nám pomohli ísť do hĺbky v danej problematike. Následne sme si prácu rozdelili na dve časti teoretickú a praktickú časť.

V prvej teoretickej časti sme využili metódu analýzy a syntézy, ktoré sú nerozlučne spojenou dvojicou metód, preto sa používajú spoločne. Podľa Grznára a Rajňáka (2007) analýza predpokladá rozčlenenie zložitej skutočnosti na jednotlivé prvky, časti alebo zložky. To nám umožní tieto komponenty lepšie charakterizovať a postupne vyvodit' určité poznatky a závery. Syntéza je opak a predstavuje spájanie prvkov do celku. Taktiež sme využili aj metódu abstrakcie. Jej podstatou je odhliadanie od nepodstatných skutočností a sústredenie pozornosti základným charakteristikám, čo uľahčuje analýzu predmetu skúmania. Tieto metódy boli využité pri zbere poznatkov, ktoré sme získali z voľne dostupnej domácej a zahraničnej literatúry v podobe kníh, odborných publikácií a vedeckých časopisoch. Následne aj pri vymedzení kľúčových pojmov v prvej kapitole.

V druhej praktickej časti sme využili metódu indukcie a dedukcie. Podľa Grznára a Rajňáka (2007) indukcia je postup skúmania od osobitného ku všeobecnému, od jednotlivých faktov, ku všeobecným záverom. Dedukcia je opačným postupom, keď zo všeobecného poznatku vyvodzujeme poznatok konkrétnejší. Túto metódu sme využili v úvodných grafoch, kde máme celosvetový vývoj jednotlivých ekonomických ukazovateľov, ale dá sa predpokladať, že takýto vývoj bol charakteristický pre mnoho konkrétnych krajín vo svete. Ďalšou metódou, ktorú sme využili v tejto časti bola komparácia, ktorá sa používa pri porovnávaní objektov so zámerom identifikovať ich zhodné, alebo nezgodné znaky a usúdiť ako to ovplyvňuje niektoré ich výsledné ukazovatele. To umožní spoznať v čom sú skúmané javy podobné a v čom sa odlišujú a na tomto základe formulovať určité závery. To sme použili pri porovnávaní troch najväčších ekonomík vo svete USA, EÚ a Číny. Potrebné údaje v tejto časti sme získali zo štatistických databáz data.worldbank, data.oecd a ec.europa.

Na konci štvrtej kapitoly sme ešte využili 3 vzorce na výpočet salda obchodnej bilancie, obratu zahraničného obchodu a na výpočet stupňa otvorenosti ekonomiky.

Výpočet salda obchodnej bilancie:

$$\text{SOB} = \text{Ex} - \text{Im}$$

Kde:

SOB – saldo obchodnej bilancie

Ex – vývoz krajiny

Im – dovoz krajiny

(Neuman, 2010)

Obrat zahraničného obchodu využijeme pri výpočte miery otvorenosti ekonomiky. Keďže zahraničný obchod tvoria dve zložky, ktorými sú vývoz a dovoz, obrat ZO bude tvoriť súčet týchto dvoch hodnôt:

$$\text{ZO} = \text{Im} + \text{Ex}$$

Kde:

ZO – obrat zahraničného obchodu

Ex – vývoz krajiny

Im – dovoz krajiny

(Michník a kol., 1998)

Stupeň otvorenosti ekonomiky krajiny sa vypočíta ako podiel obratu zahraničného obchodu na hrubom domácom produkte v bežných cenách sledovaného roka.

$$\text{SOE} = \text{obrat ZO} / \text{HDP} \times 100$$

Kde:

SOE – stupeň otvorenosti ekonomiky krajiny vyjadrený v percentách

HDP – hrubý domáci produkt

(Petrovčíková, Naščáková, 2016)

4 Výsledky práce

V tejto časti práce sa chceme venovať a poukázať na náš hlavný cieľ záverečnej práce. Na dosiahnutie hlavného cieľa sme si určili niekoľko čiastkových cieľov, ktorými chceme postupne a plynulo nadviazať na predchádzajúcu teoretickú časť práce. V tejto kapitole sa budeme venovať HDP, exportu, importu, PZI, hybným silám, saldu obchodnej bilancie a na záver aj otvorenosti ekonomík.

V nasledujúcej podkapitole si popíšeme vývoj jednotlivých ekonomických ukazovateľov z celosvetového hľadiska. Druhá kapitola bude venovaná hybným silám medzinárodného obchodu a ich vývoj v čase. V tretej podkapitole sa zameriame na ekonomiky, ktoré majú najväčší podiel na vývoze a dovoze vo svete. Štvrtá podkapitola bude porovnávať tri najväčšie ekonomiky sveta na základe ekonomických ukazovateľov. V poslednej podkapitole si vypočítame a priblížime stupeň otvorenosti najväčších ekonomík.

4.1 Vývoj medzinárodného obchodu vo svete na základe ekonomických ukazovateľov

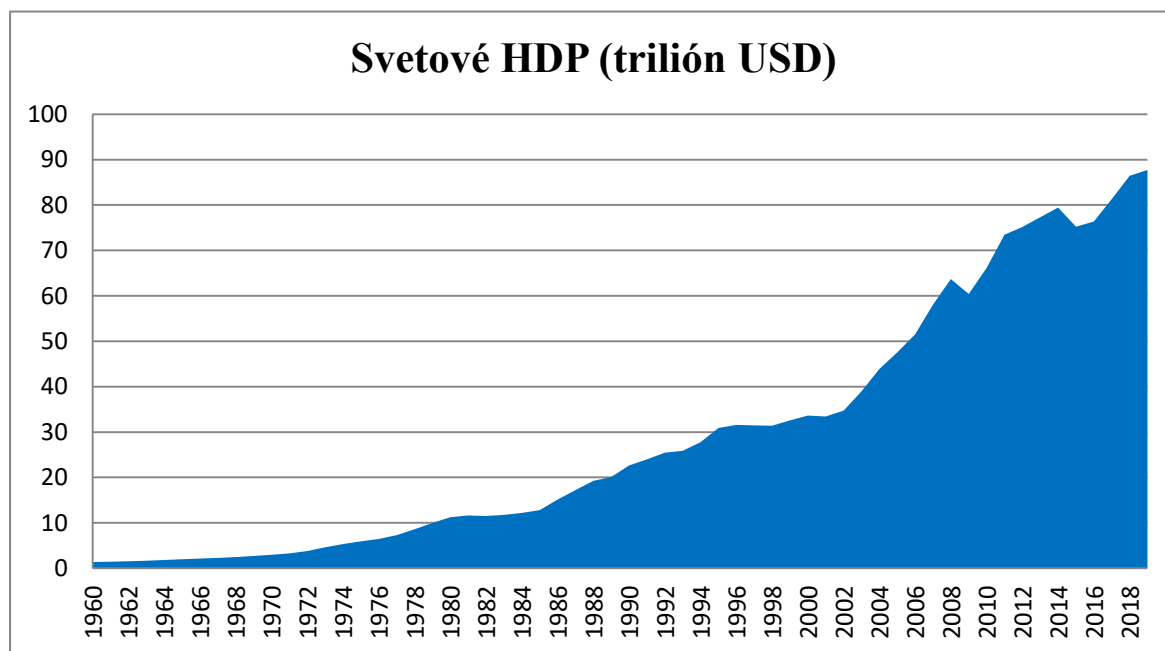
Medzinárodný obchod ako najdôležitejšia súčasť vonkajších ekonomických vzťahov väčšiny krajín prešiel vo svojom vývoji mnohými obdobiami. Priamo kopíroval celkové technické a neskôr vedecko-technické napredovanie celého svetového hospodárstva. Na procesy jeho internacionalizácie, integrácie a z toho vyplývajúcej prehlbujúcej sa závislosti krajín navzájom medzi sebou (interdependencia) nadviazala globalizácia. Tá postupne svojím vplyvom pokryla všetky súčasti tohto hospodárstva a od konca 90. rokov sa stala najdôležitejším akceleratorom ekonomického rastu. Uvedené súvislosti potvrdzujú, že súčasný stav svetového hospodárstva, a teda aj medzinárodného obchodu, je prirodzeným výsledkom predchádzajúceho vývoja a hlbokých zmien, ktoré sa v ňom v minulosti udiali. Dlhodobé analýzy doterajšieho vývoja svetového hospodárstva potvrdzujú, že jeho kontinuita je determinovaná väčšinou závažnými historickými, hlavne politickými, ale aj spoločensko-ekonomickými zmenami. (Baláž a kol., 2010)

V tejto podkapitole sa budeme postupne venovať v prvej časti svetovému HDP, v druhej časti svetovému exportu a importu tovarov a služieb a nakoniec v tretej časti si priblížime svetový čistý odlev PZI.

4.1.1 Svetové HDP

Poprední odborníci (A. Maddison, P. A. Samuelson, J. Stiglitz alebo P. R. Krugman) dávajú do priamej súvislosti rast medzinárodného obchodu a hrubého národného dôchodku (HDP). Dokazujú, že jeho teritoriálne i časovo diferencované napredovanie sa zreteľne premietalo do vývoja celého svetového hospodárstva, a teda aj medzinárodného obchodu. (Baláž a kol., 2010)

Vývoj HDP vo svete sme si znázornili pomocou grafu, ktorý nám zobrazuje HDP v nákupných cenách, čo je súčet hrubej hodnoty pridanej všetkými rezidentskými výrobcami v ekonomike plus akékoľvek dane z výrobkov a mínus akékoľvek dotácie, ktoré nie sú zahrnuté v hodnote výrobkov. Údaje sú vyjadrené v triliónoch USD. (Data.worldbank, 2021)

Obrázok 1 Vývoj svetového HDP

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

Na tomto grafe môžeme vidieť vývojovú krivku svetového HDP od roku 1960 až po rok 2019. Krivka nám ukazuje akú hodnotu má HDP vo svete v jednotlivých obdobiach resp. rokoch. Vývojová krivka svetového HDP má rastúci charakter, takmer počas celého meraného obdobia. Od začiatku nového milénia môžeme hovoriť až o dynamickom raste HDP.

Výnimkou sú 2 roky a to rok 2009 a 2015, kde môžeme vidieť pokles hodnoty HDP vo svete. V roku 2009 to spôsobila veľká finančná kríza, ktorá v značnej miere zasiahla takmer celý svet a nastala globálna hospodárska recesia. Čo malo za následok pokles hodnoty HDP zo 63,69 trilióna USD v roku 2008 na 60,41 trilióna USD v roku 2009, hovoríme o poklese na úrovni 3,28 trilióna USD. V roku 2015 to malo za následok už viacero iných faktorov, ako napr. utečenecká kríza, kde bol vyvinutý migračný tlak na EÚ, ďalej bezpečnostné hrozby týkajúce sa teroristických útokov (za zmienku stojí útok v Paríži) alebo hrozba Brexitu, keďže aj VB je významným členom svetového hospodárstva a mnoho ďalších faktorov. V tomto roku to predstavovalo pokles o 4,24 trilióna USD oproti minulému roku.

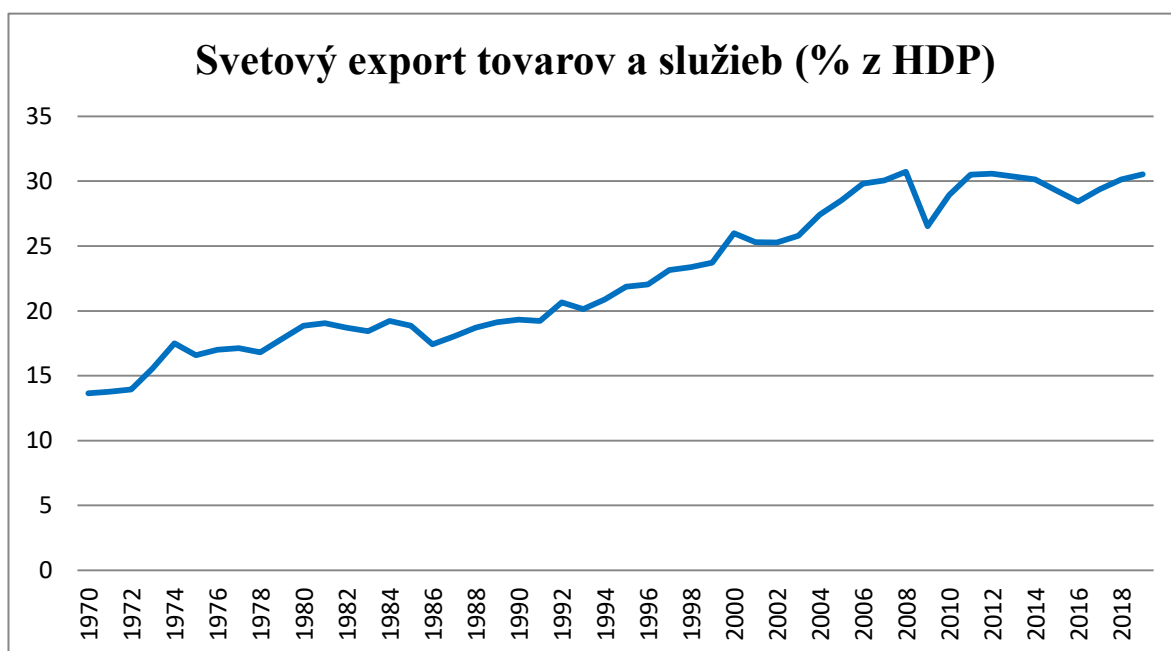
Ak sa pozrieme na začiatok, tak výška svetového HDP v roku 1960 bola 1,37 trilióna USD, pričom hodnota v roku 2019 predstavuje 87,74 trilióna USD, čo je extrémny nárast, ale kopíruje to aj vývoj sveta, ktorý sa taktiež extrémne zmenil počas tohto obdobia, hlavne čo sa týka vedecko-technického pokroku a informačných technológií, preto sú tieto hodnoty logickým vyústením. Na tomto grafe môžeme sledovať ešte jednu zaujímavú skutočnosť, ale najprv si rozdelíme horizont rokov na prvých 30 rokov do roku 1990 a na druhých 30 rokov od roku 1990 až po súčasnosť. V prvej polovici HDP vo svete vzrástlo o 21,26 trilióna, ale v druhej polovici až o 65,11 trilióna, čo predstavuje trojnásobné zrýchlenie tempa rastu oproti prvej polovici. Tento dynamický trend rastu krivky HDP sa predpokladá aj v najbližších dekádach.

V roku 2019 vypukla na svete pandémia COVID-19, ktorá postupne zasiahla celý svet. Nastala obrovská zdravotnícka kríza a postupom času v dôsledku opatrení štátov po celom svete vo forme prísnych lockdownov nastala aj veľká ekonomická kríza. Krajiny sa „vypli“ aj na niekoľko týždňov a pre ekonomiku to znamenalo fatálne straty. Toto obdobie sa prirovnáva k vojnovému obdobiu a bude to mať za následok aj značný pokles rastu HDP. Zatiaľ nepoznáme presné dáta, keďže pandémia ešte stále vyčíňa, ale môžeme predpokladať na základe informácií, ktoré máme, že tento pokles môže byť na úrovni veľkej medzinárodnej finančnej krízy z roku 2009. Už teraz poznáme niektoré negatívne následky pandémie, ako napr. bankroty podnikateľov v priamej súvislosti aj nárast nezamestnanosti alebo veľké zadlžovanie štátov. Aby bol tento pokles čo najmiernejší resp. aby v najbližšom období nastal nárast HDP, je potrebné od štátov efektívne napumpovanie veľkého množstva peňazí do ekonomík.

4.1.2 Svetový export a import tovarov a služieb

Vývoz tovaru a služieb predstavuje hodnotu všetkého tovaru a služieb poskytovaných zvyšku sveta. Dovozy tovarov a služieb predstavuje hodnotu všetkých tovarov a služieb prijatých od zvyšku sveta. (Data.worldbank, 2021)

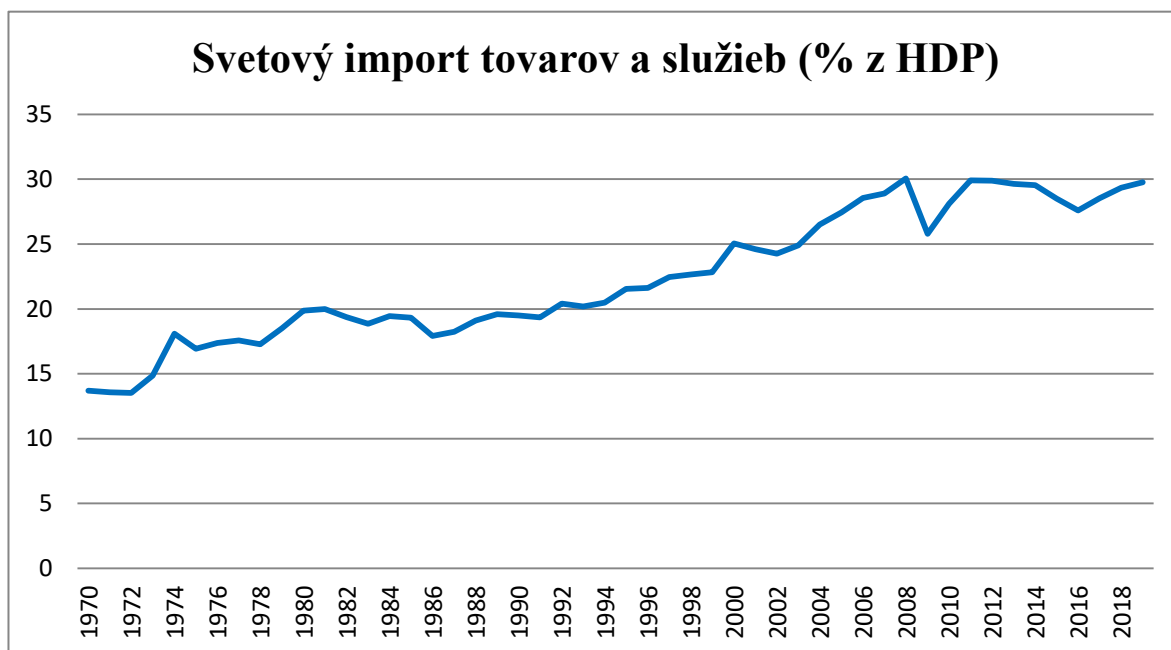
Nasledujúce grafy nám priblížia ako sa vyvíjal percentuálny podiel svetového exportu a importu tovarov a služieb na svetovom HDP za posledných 5 dekád.

Obrázok 2 Vývoj svetového exportu tovarov a služieb v % z HDP

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

Na grafe 2 môžeme sledovať krivku svetového exportu, ktorá má z väčšej časti rastúci charakter a len výnimočne klesá. Najvyšší medziročný pokles o 4,19% zaznamenala v roku 2009, v dôsledku už vyššie spomínanej veľkej finančnej krízy. Najnižšia hodnota svetového exportu v meranom období bola v roku 1970 a to 13,64%, naopak najvyššia bola pred hospodárskou krízou v roku 2008, kedy export dosahoval 30,72% z HDP. V poslednom meranom roku 2019 bol export na takmer rovnakej úrovni, a preto môžeme skonštatovať, že za posledných 5 dekád sa svetový export viac ako zdvojnásobil a jeho podiel na svetovom HDP sa zvýšil, takmer o 17%. Súviselo to s rastom medzinárodného obchodu, a taktiež aj s rastom HDP. Dekáda s najvyšším tempo rastu exportu bola v rokoch 1990-2000, za toto obdobie vzrástol svetový export až o 6,65%.

Obrázok 3 Vývoj svetového importu tovarov a služieb v % z HDP

Zdroj: Vlastné spracovanie data.worldbank, 2021

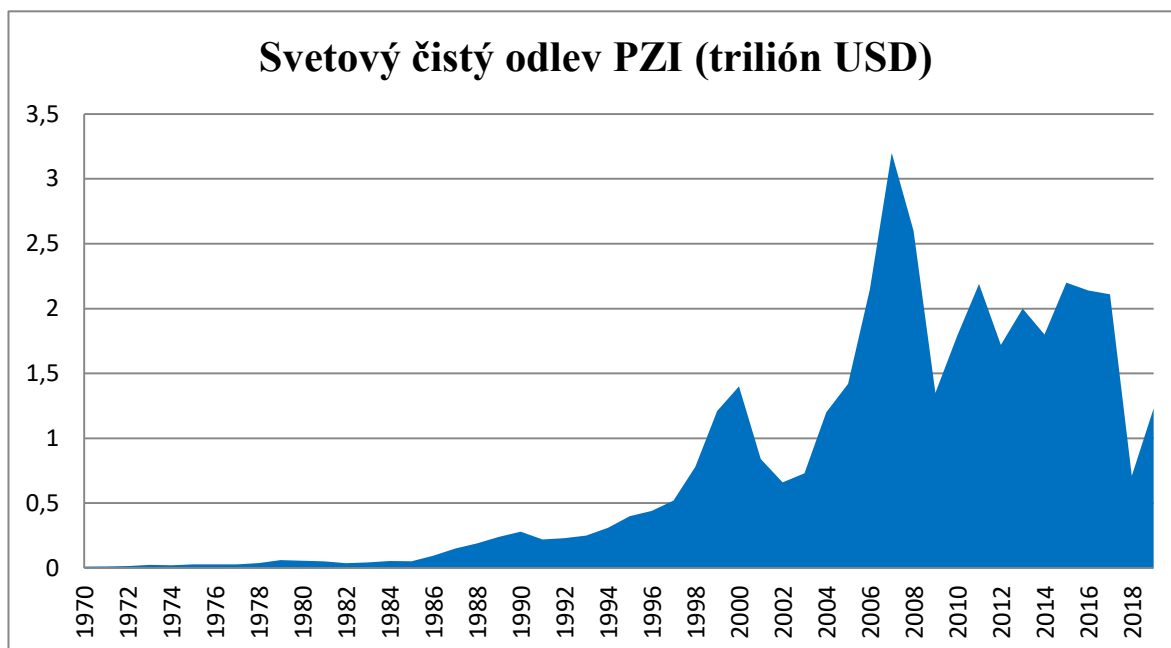
Krivka vývoja svetového importu tovarov a služieb na grafe 3 kopíruje takmer dokonalo krivku vývoja svetového exportu z grafu 2. Aj pre túto krivku importu platia takmer rovnaké parametre a hodnoty ako sme opísali pri krivke exportu. Ak by sme urobili saldo obchodnej bilancie (export – import), tak skoro v každom roku by sa hodnota približovala k nule.

Aktuálna situácia za posledný rok a pol od vypuknutia pandémie COVID-19, ktorá vyústila aj do ekonomickej krízy, určite v značnej miere negatívne ovplyvní vývoj svetového exportu a importu tovarov a služieb vo svete. Nedávno bol, taktiež negatívne ovplyvnený svetový export a import smerom do aj z Ázie, čo bolo spôsobené zaseknutím obrovskej lode Evergreen v Suezskom prieplyve.

4.1.3 PZI vo svete

PZI znamenajú priame kapitálové toky v ekonomike. Priame investície sú kategóriou cezhraničných investícií spojených s tým, že rezident v jednej ekonomike má kontrolu alebo významný stupeň vplyvu na riadenie podniku, ktorý je rezidentom v inej ekonomike. Vlastníctvo 10 a viac % kmeňových akcií s hlasovacím právom je kritériom na určenie existencie vzťahu priamych investícií. (Data.worldbank, 2021)

Graf nižšie nám ukazuje čistý odlev investícií zo svetovej ekonomiky do všetkých krajín sveta. Údaje sú vyjadrené v triliónoch USD.

Obrázok 4 Vývoj svetového čistého odlevu PZI

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

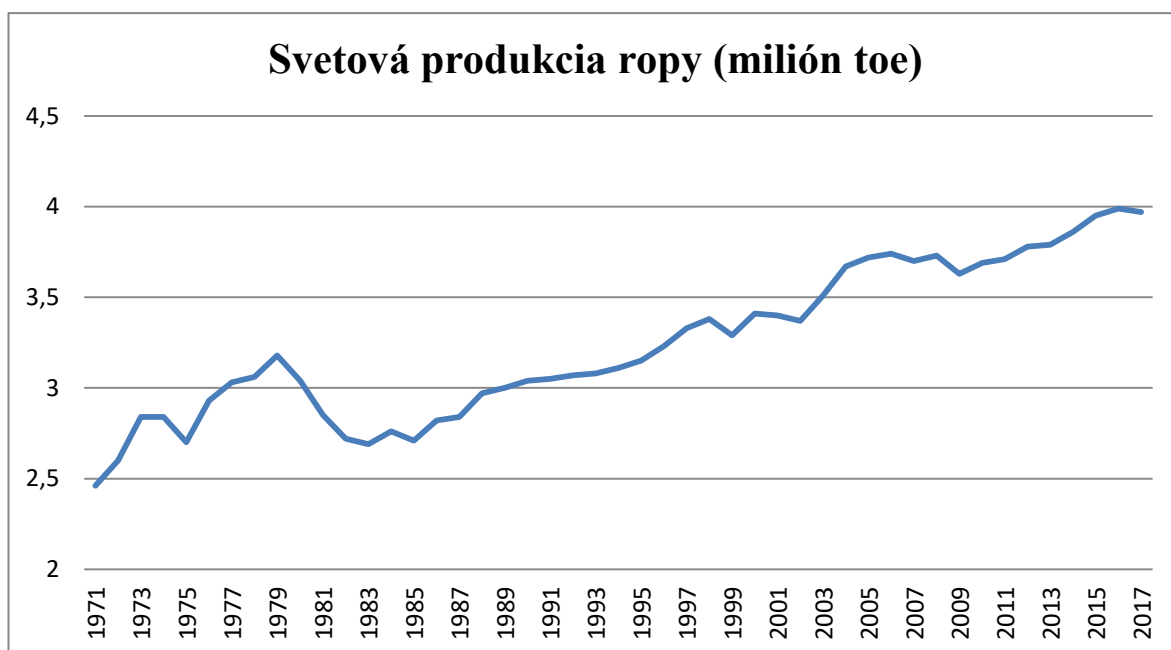
Na grafe 4 vidíme ako sa vyvíjali PZI, konkrétne budeme hovoriť o čistom svetovom odleve, okrem odlevu poznáme aj svetový čistý prílev PZI. Spočiatku PZI nemali veľkú popularitu v ekonomike a ich využívanie bolo na nízkej úrovni ako môžeme vidieť na grafe, kde prvých 15 rokov je krivka takmer konštantná a najvyššia hodnota bola na úrovni 60 miliárd USD. Po tomto období môžeme sledovať mierny nárast postupom času až dynamický a prekročenie hranice jedného trilióna na konci tisícročia, presne hovoríme o hodnote 1,21 trilióna USD v roku 1999. Rast pokračoval aj na začiatku nového milénia a dosiahol vtedajší vrchol 1,40 trilióna USD. Táto hodnota bola prekročená až v roku 2005, kedy sa začalo rapídne využívanie PZI a to sa prejavilo, že odlev sa za 2 roky vyše zdvojnásobil a v roku 2007 pred krízou dosiahol historické maximum 3,20 trilióna USD. V dôsledku finančnej krízy nastal v roku 2009 pokles o 1,85 trilióna USD oproti roku 2007. Do roku 2017 svetový čistý odlev PZI osciloval okolo hodnoty dvoch triliónov USD. V roku 2018 nastal citelný pokles o 1,40 trilióna USD, ale hneď v nasledujúcom a poslednom meranom roku sa už hodnota dostala opäť nad 1 trilión USD.

Pozitívny vývoj týchto faktorov motivuje investorov vstúpiť a realizovať podnikateľskú činnosť v hostiteľskej krajine. Naopak, negatívny vývoj faktorov alebo ich

zhoršovanie vedie k zrušeniu alebo obmedzeniu podnikania, dokonca až k presunu celej investície. Nadovšetko, stimul na presun investície z hostiteľskej krajiny predstavujú aj mikroekonomické faktory podnikateľskej aktivity v konkrétnej pobočke (prevádzke) zahraničnej spoločnosti. (Darmo, 2018)

4.2 Vývoj hybných síl medzinárodného obchodu

V poslednej podkapitole teoretickej časti sme si vymedzili niektoré hybné sily, ktoré ovplyvňujú medzinárodný obchod. V tejto podkapitole praktickej časti si na základe teórie postupne priblížime vývoj a vplyv konkrétnych štyroch hybných síl. Pôjde o produkciu ropy, vývoz špičkových technológií, colnú sadzbu a leteckú nákladnú dopravu.

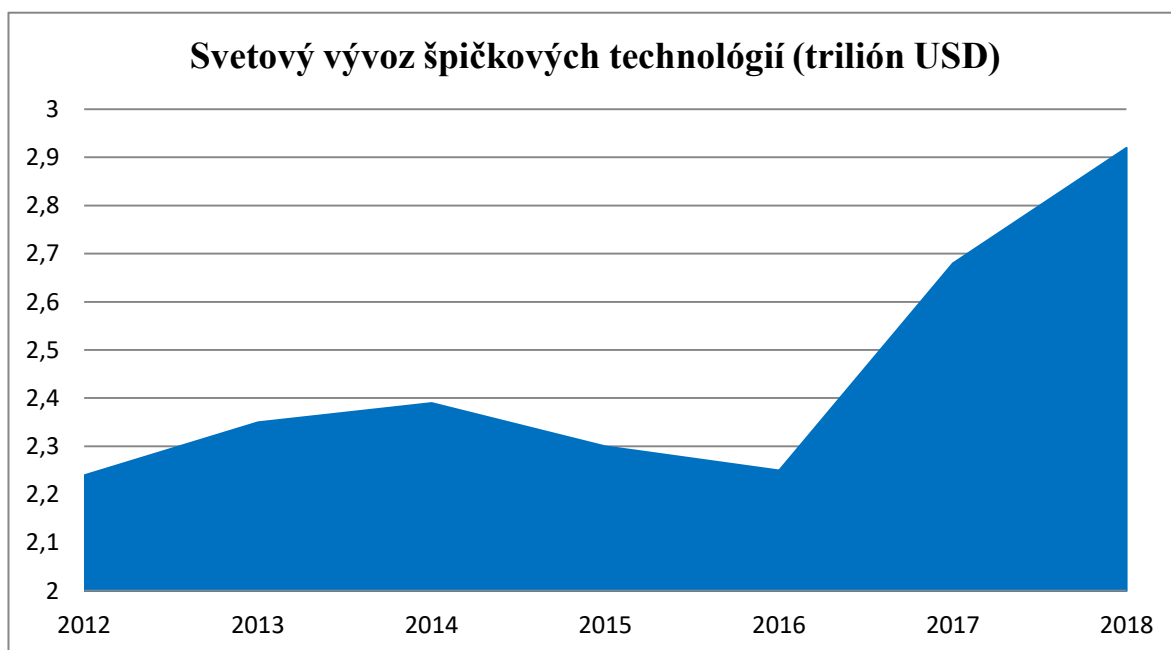
Obrázok 5 Svetová produkcia ropy

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.oecd, 2021

Údaje v grafe sú vyjadrené v tonách ropného ekvivalentu (toe), čo predstavuje množstvo energie uvoľnenej spálením jednej tony ropy. Krivka produkcie ropy vo svete má rastúci charakter až na zopár rokov, kde boli zaznamenané mierne poklesy. Medzi prvou nameranou hodnotou (1971) a poslednou (2017) môžeme sledovať nárast o 1 a pol milióna toe. Jeden z dôvodov nárastu je aj modernejšia technika na ťažbu ropy. Tento nárast produkcie môže mať pozitívne účinky na medzinárodný obchod, keďže okrem samostatného obchodovania s ropou sa vďaka rope vyrába množstvo tovarov, s ktorými sa

d'alej obchoduje, a taktiež je ropa aj základom pohonných hmôt, ktoré ovplyvňujú ceny niektorých tovarov. Ak je dostatok ropy, tak aj cena ropy je nižšia a rovnako aj dopravné náklady sú nižšie, a preto sú aj ceny niektorých tovarov nižšie. Ak sa zníži produkcia ropy, môže to mať za následok opačný efekt a negatívne účinky na medzinárodný obchod. Nesmieme však zabúdať na udržateľnosť prírodných zdrojov pre budúce generácie.

Medzi najväčších producentov ropy sa považujú krajiny ako je Rusko, Saudská Arábia, USA (hlavne Texas), Irak a Irán. Dôležitú úlohu v ropnom svete zohráva organizácia OPEC (organizácia krajín vyvážajúcich ropu). Bola založená v roku 1960 a sídli vo Viedni. Členovia OPEC-u tvoria 40% celkovej svetovej produkcie ropy a disponujú 2/3 svetových zásob ropy. (Opec, 2021)

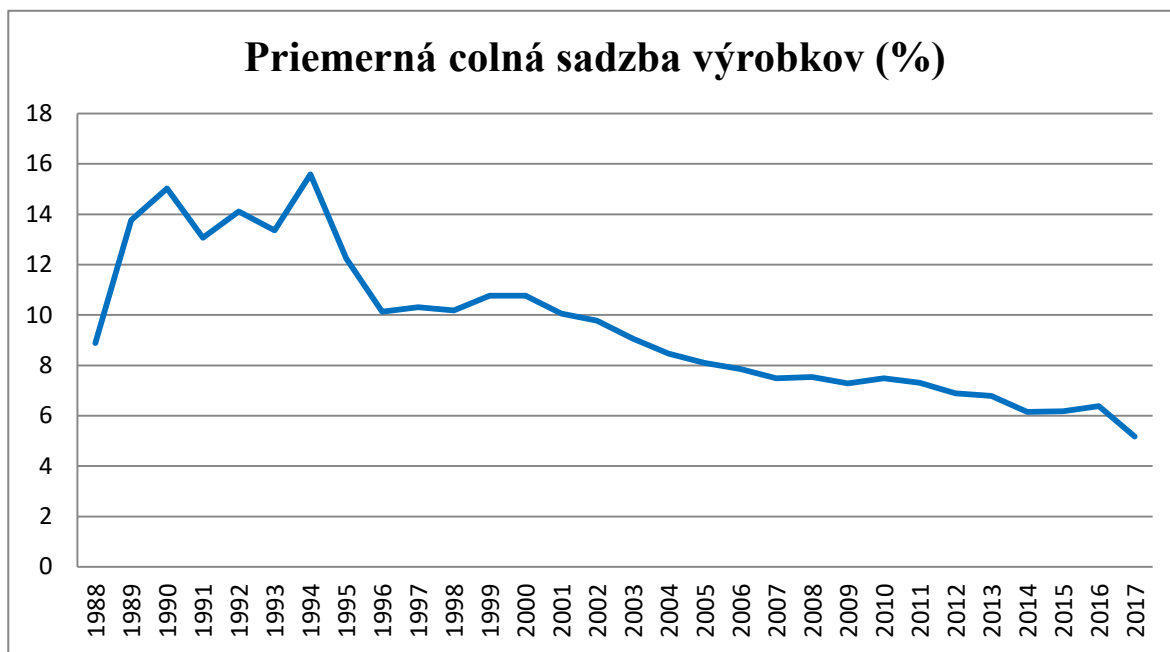

Obrázok 6 Svetový vývoz špičkových technológií

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

Na grafe 6 môžeme vidieť ako sa vyvíjal svetový export technológií v kratšom šesť ročnom horizonte. V roku 2012 vývoz technológií predstavoval hodnotu niečo vyše 2,2 trilióna USD. Od roku 2016 nastal výraznejší rast a v poslednom meranom období hodnota atakuje hranicu 3 trilióny USD. Technológie hýbu celým svetom a sú významným prostriedkom k napredovaniu krajiny ako celku. Ich podiel na celkovom svetovom obchode sa každým rokom zvyšuje. Už od počiatku ovplyvňujú aj obchodovanie vo svete. Technológie ako počítač, mobil, internet, wifi, 5G siete atď. nám zabezpečili online priestor, kde sa začal čoraz viac využívať internetový obchod, ktorý je modernejší,

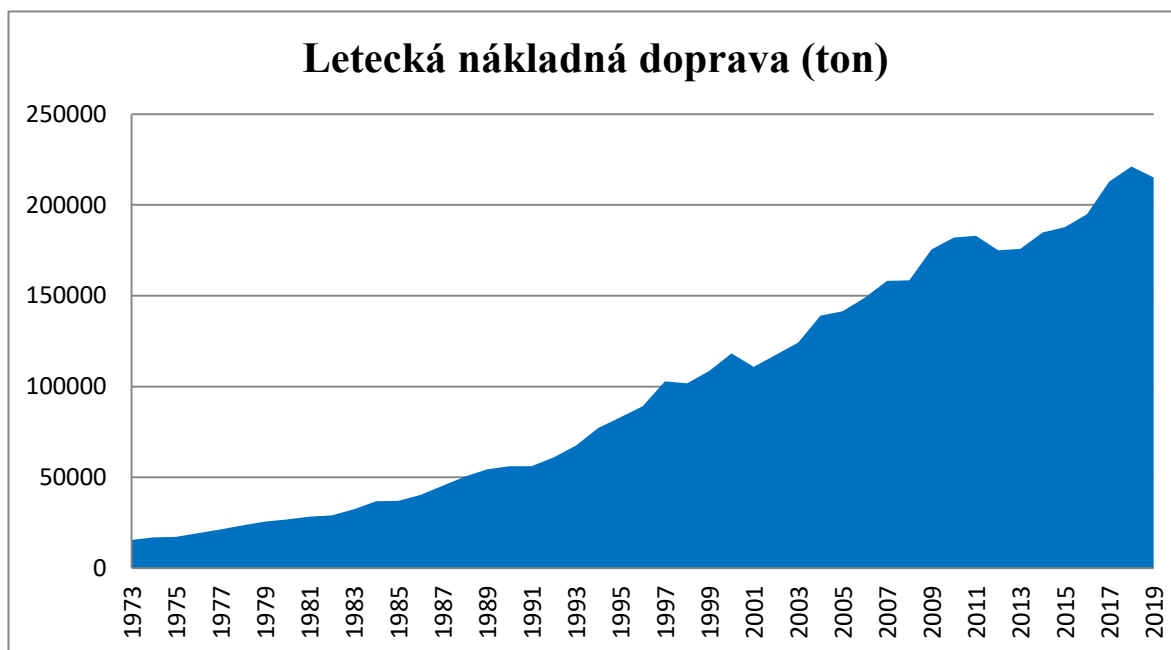
rýchlejší, efektívnejší a posunulo nás to na úplne inú vyspelejšiu úroveň a rovnako to funguje aj na medzinárodnej úrovni. Aktuálne majú technológie tendenciu dynamického rastu a po celom svete sa do nich začína oveľa viacej investovať a rozvíjať ich potenciál, to bude mať za následok ďalšie pozitívne vplyvy na modernizáciu a rýchlosť obchodovania medzi národmi.

Obrázok 7 Priemerná colná sadzba výrobkov

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

Tento graf nám ukazuje ako sa vyvíjala jednoduchá priemerná colná sadzba všetkých výrobkov vo svete. Krivka dosiahla najvyššiu hodnotu v roku 1994, kedy priemerná colná sadzba výrobkov dosahovala úroveň 15,58%. Odvtedy má krivka klesajúci charakter a v poslednom meranom roku (2017) sa znížila až na 5,17%, čo predstavuje pokles priemernej colnej sadzby o 10,41%. Tento klesajúci trend colnej sadzby pôsobí pozitívne na medzinárodný obchod a zvyšuje obchodovanie krajín vo svete, keďže pri nižšej colnej sadzbe sú výrobky lacnejšie. Naopak, ak by sa colná sadzba výrobkov zvyšovala, to by krajiny odrádzalo od obchodovania a malo by to negatívny účinok na medzinárodný obchod. Clo je prostriedok protekcionista politickej politiky.

Obrázok 8 *Letecká nákladná doprava*

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

V grafe 8 je zobrazený vývoj leteckej nákladnej dopravy, ktorý zobrazuje aký objem batožiny v tonách sa prepravoval v jednotlivých rokoch. Krivka vývoja má veľmi dynamický rast, čo spôsobilo viacero faktorov. Napr. si môžeme spomenúť nárast počtu obyvateľstva, technologický pokrok, nárast počtu lietadiel a letísk, a taktiež aj zvýšenie mobility ľudí, či obchodovania medzi jednotlivými krajinami. To všetko malo za následok to, že letecká nákladná doprava sa každým rokom zvyšovala. Kým v roku 1973 to bolo len niečo vyše 15 000 ton prepravovanej batožiny, tak v roku 2019 to bolo už vyše 215 000 ton, čo je nárast o 200 000 ton. Aj v ďalších rokoch sa predpokladá tento rastúci trend, čo bude mať za následok ďalšie zvýšenie a rozšírenie medzinárodného obchodu vo svete, keďže práve lietadlo predstavuje najväčšiu dostupnosť, lebo sa vie dostať takmer všade. K ďalším výhodám tejto dopravy patrí rýchlosť, pohodlnosť a bezpečnosť. Naopak negatívom je znečistenie ovzdušia, ale to sa týka viac menej každej dopravy. Ďalším negatívom, ktoré môže ovplyvniť rastúci trend sú dopravné náklady, kde ich rast môže znamenať redukciu objemu obchodu a výrobkov vo svete.

4.3 Poradie najväčších vývozných a dovozných trhov podľa podielu vo svete

V tejto podkapitole si určíme poradie štátov, ktorí majú najväčší podiel na vývoze a dovoze vo svete podľa údajov z roku 2019. Tieto údaje porovnáme aj s rokom 2009, a tak získame informácie ako sa zmenil podiel jednotlivých štátov na vývoze a dovoze za posledných 10 rokov. Pri štáte Rusko budeme pracovať s údajmi z roku 2018, keďže údaje z roku 2019 nie sú zverejnené. EÚ od februára 2020 po odchode VB má 27 štátov, ale merané údaje sú z obdobia pôsobenia 28 štátov. Údaje z Číny budú bez osobitnej administratívnej oblasti Hongkong.

Tabuľka 1 Najväčšie vývozné trhy tovaru podľa podielu vo svete v roku 2019

Poradie	Podiel na vývoze 2019 (%)	Podiel na vývoze 2009 (%)	Zmena podielu za 10 rokov (%)
1. Čína (okrem Hong Kong)	17,3	13,2	+4,1
2. Európska únia (28 štátov)	15,8	16,8	-1,0
3. USA	11,4	11,6	-0,2
4. Japonsko	4,9	6,4	-1,5
5. Južná Kórea	3,8	4,0	-0,2
6. Mexiko	3,2	2,5	+0,7
7. Kanada	3,1	3,5	-0,4
8. Rusko	3,1 (2018)	3,3	-0,2
9. Singapur	2,7	3,0	-0,3
10. India	2,2	1,9	+0,3
Spolu	67,5	66,2	+1,3

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ec.europa, 2021

Podľa tabuľky 1 môžeme povedať, že prvé 3 vývozné trhy (Čína, EÚ, USA) majú jednoznačne najväčší podiel na vývoze vo svete oproti ostatným štátom. Ich podiel spolu je 44,5%, čo predstavuje takmer polovicu všetkého vývozu vo svete. Práve tieto 3 najväčšie

ekonomiky sveta si bližšie priblížime a porovnáme v nasledujúcej podkapitole. V porovnaní s rokom 2009 najvyšší nárast podielu vývozu zaznamenala Čína a to až o 4,1%, dostala sa postupne pred EÚ a v roku 2019 mala najvyšší podiel na svete 17,3%. Nárast podielu zaznamenalo aj Mexiko a to o 0,7%, ktoré sa posunulo z deviatej priečky na šiestu. Naopak najväčší pokles podielu zaznamenalo Japonsko o 1,5%, ale aj napriek tomu si udržalo štvrtú pozíciu na svete. Prvých 10 vývozných trhov spolu predstavuje 2/3 podielu na celkovom vývoze vo svete a ich podiel sa za posledných 10 rokov zvýšil o 1,3%.

Tabuľka 2 Najväčšie dovozné trhy tovaru podľa podielu vo svete v roku 2019

Poradie	Podiel na dovoze 2019 (%)	Podiel na dovoze 2009 (%)	Zmena podielu za 10 rokov (%)
1. USA	17,1	16,8	+0,3
2. Európska únia (28 štátov)	15,4	18,0	-2,6
3. Čína (okrem Hong Kong)	13,8	10,5	+3,3
4. Japonsko	4,8	5,8	-1,0
5. Južná Kórea	3,4	3,4	0
6. India	3,2	2,8	+0,4
7. Mexiko	3,0	2,5	+0,5
8. Kanada	3,0	3,4	-0,4
9. Singapur	2,4	2,6	-0,2
10. Rusko	1,6 (2018)	1,8	-0,2
Spolu	67,7	67,6	+0,1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ec.europa, 2021

V tabuľke 2 máme zobrazené najväčšie podiely na dovoze, kde opäť sú prvé 3 miesta jasne v popredí a ich podiel predstavuje 46,3% na celkovom dovoze vo svete. Ak si porovnáme údaje s rokom 2009, môžeme vidieť najvyšší nárast opäť pri Číne o 3,3%, ďalšie menšie nárasty zaznamenalo Mexiko o 0,5% a India o 0,4%, ale aj úplne najväčší zástupca dovozu USA o 0,3% a jeho hodnota v roku 2019 bola 17,1%. Na druhej strane

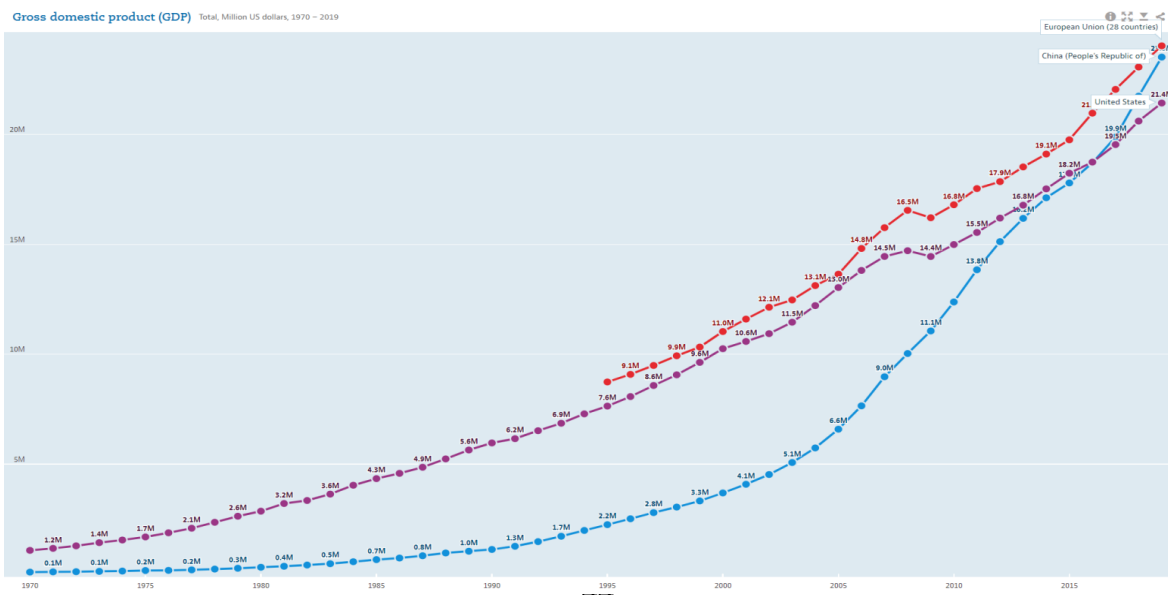
najväčšie poklesy zaznamenala EÚ o 2,6% a klesla z prvej na druhú pozíciu, jednopercenčný pokles zaznamenalo aj Japonsko. Rovnako ako pri vývoze, tak aj pri dovoze sa prvých 10 krajín podieľa na 2/3 podielu na celkovom dovoze vo svete. Ich podiel sa za 10 rokov takmer nezmenil a vzrástol len o 0,1%, ale zaujímavosťou je, že presne tých istých 10 krajín sa podieľa najväčšou mierou na vývoze aj dovoze mení sa akurát ich poradie.

4.4 Porovnanie troch najväčších ekonomík vo svete na základe ekonomických ukazovateľov

Táto podkapitola sa venuje trom najväčším ekonomikám sveta a sú nimi ekonomiky USA, Číny a EÚ. Už podľa tabuľky 1 a 2 sme mohli vidieť akým významným podielom sa tieto ekonomiky podieľajú na svetovom vývoze a dovoze. Podkapitolu sme si rozdelili na 3 časti a v každej časti si tieto ekonomiky porovnáme a priblížime podľa vybraného ekonomického ukazovateľa. V prvej časti sa budeme venovať vývoju HDP, v druhej sa pozrieme na saldo obchodnej bilancie s tovarom a nakoniec v poslednej tretej časti si opíšeme PZI smerom von z krajiny.

4.4.1 HDP v USA, Číne a EÚ

V tejto časti práce sa pozrieme na ekonomický ukazovateľ HDP a jeho vývoj vo vybraných krajinách. Popíšeme si charakteristické črty daných ekonomík, ich trend vývoja a prognózy do budúcnosti. Červená krivka ukazuje vývoj HDP v EÚ, modrá v Číne a fialová v USA. Údaje v grafe sú zobrazené od roku 1970 s výnimkou EÚ, kde to je od roku 1995. Hodnoty sú vyjadrené v miliónoch USD.

Obrázok 9 Vývoj HDP v troch najväčších ekonomikách sveta

Zdroj: Data.oecd, 2021

Ako prvé si priblížime ekonomiku EÚ. Vytvára sa tu najviac „bohatstva“ (viac ako 20% svetového HDP) ako môžeme vidieť aj na grafe, kde krivka dosahuje najvyššie hodnoty HDP v porovnaní s Čínou a USA. Trend krivky je rastúci až na výnimku v roku 2009, čo bolo spôsobené veľkou finančnou krízou. V roku 2019 výška celkového HDP dosahovala úroveň vyše 24 miliónov USD. Značnú časť svojej ekonomickej produkcie EÚ investuje do budovania štátnej infraštruktúry. Aktuálne je vývoj HDP vo veľkej miere negatívne zasiahnutý pandémiou COVID-19, čo sa prejaví na jeho poklese, ale aj napriek tomu sa po pandémii predpokladá pomalšia dynamika rastu oproti Číne. (Europarl.europa, 2020)

Na začiatku meraného obdobia v 70. rokoch 20. storočia mala Čína centrálnu plánovanú a uzavretú ekonomiku. Čo môžeme pozorovať aj na grafe, kde vidíme stagnáciu vývoja HDP a len veľmi pomalý nárast. Postupom času sa Čína pretransformovala do krajiny s úspešným výrobným procesom a vývoznými oblasťami do celého sveta. To sa prejavilo aj na trende vývoja, ktorý začal naberať na dynamike a za posledných 30 rokov dosahuje Čína vysoké tempo rastu, priemerne na úrovni 10% aj počas krízy. Hybnou silou ekonomiky je sektor výroby a služieb. V roku 2019 nastal mierny úpadok tempa rastu, ktorý bol na najnižšej úrovni za posledné desaťročia a pohyboval sa okolo 6%. Bolo to spôsobené obchodnou vojnou s USA, rozličnými clami, klesajúcim dopytom v zahraničí, poklesom investícií zo zahraničia a rastúcou cenou práce. V ďalšom roku sa to ešte viac prehĺbilo v dôsledku vypuknutia svetovej pandémie, ktorá tentoraz zasiahla aj Čínu a spôsobila negatívny vývoj ekonomiky. V nasledujúcich rokoch bude musieť Čína riešiť následky spôsobené pandémiou, ako sú napr. zvýšená nezamestnanosť, narušenie dodávateľských a odberateľských vzťahov a rastúca inflácia. (MZV SR, 2020)

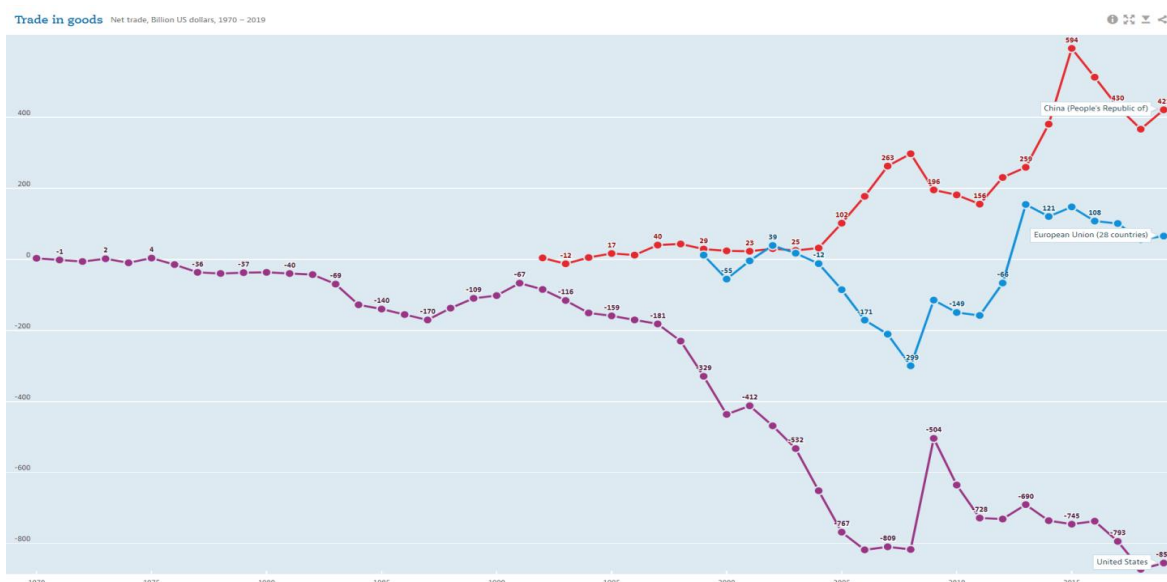
Poslednou ekonomikou v tejto časti bude ekonomika USA. Nachádza sa tu najväčší globálny spotrebný trh na svete, sú lídrom vo vede, výskume a inováciách. Viac ako polovica svetových korporácií má sídlo v USA. Ďalšími črtami ekonomiky sú dostatok prírodných zdrojov, dobré rozvinutá infraštruktúra a nízka nezamestnanosť. Práve nezamestnanosť je momentálne v dôsledku pandémie na vzostupe a aj to je jeden z mnohých faktorov, ktoré zapríčinili najvýraznejší pokles ekonomiky od krízy v roku

2009. Pokles vývoja HDP v USA sa pohybuje na úrovni 5-7%. Avšak vláda USA už na čele s prezidentom Bidenom naliala do ekonomiky extrémne množstvo peňazí, čo by sa malo v budúcnosti pozitívne prejavíť v raste HDP. Trend vývoja HDP od začiatku meraného obdobia približne kopíruje krivku vývoja v EÚ a v roku 2019 bola výška celkového HDP v krajine vyše 21 miliónov USD, čo bola tretia najvyššia hodnota na svete. (MZV SR, 2020)

4.4.2 Saldo obchodnej bilancie

Obchodná bilancia predstavuje rozdiel medzi vývozom (tovarov a služieb) z domácej krajiny a dovozom do domácej krajiny, zvyčajne v období jedného roka v peňažnom vyjadrení. (Lisý a kol., 2016) Rozdiel medzi exportom a importom komodít predstavuje saldo obchodnej bilancie. Poznáme aktívne, pasívne a vyrovnané saldo. (Neuman, 2010)

Druhá časť štvrtej podkapitoly je venovaná SOB, na grafe môžeme vidieť obchodnú bilanciu s tovarom vo vybraných krajinách. Pozrieme sa ako sa vyvíjalo saldo obchodnej bilancie, aké hodnoty dosahovalo, či bolo aktívne alebo pasívne, s čím sa najviac obchodovalo a s akými krajinami. Krivka červenej farby predstavuje Čínu, modrá EÚ a fialová USA. Údaje v grafe sú vyjadrené v biliónoch USD.

Obrázok 10 Saldo obchodnej bilancie s tovarom

Zdroj: Data.oecd, 2021

V prvej polovici meraného obdobia SOB s tovarom v EÚ malo pasívny charakter, čo znamenalo, že sa viac dovážalo ako vyvážalo, preto sa tvoril deficit, ktorý bol najvyšší v roku 2008 a to mínus 299 miliárd USD. Po tomto období nastal pozitívny nárast obchodnej bilancie, a tak v roku 2013 sa EÚ dostala do aktívneho salda, ktoré malo zatiaľ najvyššiu hodnotu a to 155 miliárd USD. Najnovšie saldo z roku 2019 má hodnotu 66 miliárd USD. Najväčší obchodní partneri sú USA, Čína, VB, Švajčiarsko a Rusko. EÚ najviac vyváža automobily, stroje, chemické výrobky, potraviny a naopak najviac dováža automobily, stroje, oblečenie, ropu a zemný plyn. (Europarl.europa, 2020)

Počiatková fáza vývoja SOB v Číne sa do roku 2004 pohybuje mierne nad hranicou nuly. Od roku 2004 zaznamenáva Čína výrazný nárast, čo je spôsobené väčším vývozom v krajine. Najvyššie aktívne saldo dosahuje krajina v roku 2015 a to až 594 miliárd USD, po ktorom nasleduje pokles na hranicu okolo 400 miliárd USD. Ďalší vývoj môže ohroziť geopolitická izolácia krajiny, ktorá sa viac začína zameriavať na vnútorný trh a snaží sa posilniť svoje postavenie v združení ASEAN. Najväčší obchodní partneri sú EÚ, ASEAN, USA, a Japonsko. V Číne sa najviac vyváža oceľ, odev, obuv, mobilné telefóny, motorové vozidlá a naopak najviac sa dovážajú obilniny, sója, rastlinný olej, železná ruda a uhlie. (MZV SR, 2020)

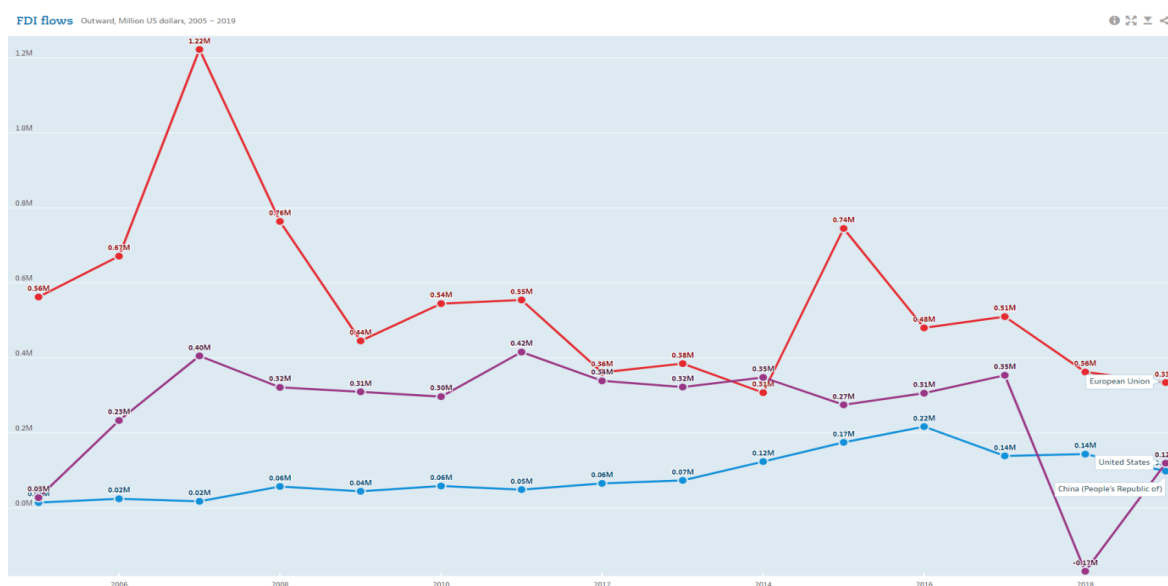
USA je druhý najväčší výrobca tovarov na svete po Číne. Jeho vývoj je, ale presne opačný ako bol pri Číne. Môžeme to sledovať na grafe, kde s počiatku to bolo len mierne pasívne saldo, ale postupom času sa viac dovážalo ako vyvážalo, čo malo za následok stále väčší deficit. V rokoch 2006 až 2008 bolo pasívne saldo na úrovni vyše 800 miliárd USD. Paradoxne v čase krízy sa to znížilo na 504 miliárd USD, ale v posledných rokoch to je opäť vyše 800 miliárd USD. Najväčší obchodní partneri sú Kanada, Mexiko, Čína a Japonsko. Vývoz tvorí 66% tovarov z toho 1/3 je investičný tovar ako komerčné lietadla, priemyselné stroje a telekomunikácie. Dovozy tvorí 80% tovarov z toho 27% je kapitálový tovar ako počítače a telekomunikácia. (MZV SR, 2020)

4.4.3 *Priame zahraničné investície*

V posledných dvoch dekádach sa prostredie pre vykonávanie medzinárodných transakcií značne zmenilo. Najdôležitejšie zmeny sa týkali zníženia technologických a obchodno-politických bariér pohybu tovarov, služieb, výrobných faktorov a firiem, čo spôsobilo nebyvalý rast priamych zahraničných investícií a medzinárodného obchodu. Najdôležitejšie medzníky a zmeny v tomto procese sú:

1. liberalizácia pohybu tovaru, služieb i investícií v rámci regionálnych, sektorových a multilaterálnych dohôd, deregulácia, privatizácia,
2. zdokonalenie informačných a komunikačných technológií a dopravných možností,
3. ekonomická konvergencia vedúca k nebyvalému rastu medzinárodnej výroby a služieb (výrobky a služby je možné za tých istých podmienok prakticky v tej istej kvalite vyrábať v mnohých krajinách sveta),
4. „globalizácia“ zákazníkov, t. j. rast potrieb, ktoré sa dajú pokryť „globálnymi“ produktmi, a teda stimul pre firmy, aby ich vo zvýšenom rozsahu uspokojovali na globálnej báze. (Baláž a kol., 2010)

V poslednej tretej časti tejto podkapitoly si opíšeme vývoj PZI smerom von z vybraných krajín od roku 2005. Pozrieme sa, kde a do čoho najviac investujú tieto krajiny. Červená krivka zobrazuje vývoj PZI v EÚ, fialová v Číne a modrá v USA. Hodnoty v grafe sú vyčíslené v miliónoch USD.

Obrázok 11 PZI, smerom von z krajiny

Zdroj: Data.oecd, 2021

Z vybraných krajín môžeme vidieť podľa grafu 11, že najväčšie prostriedky do zahraničia investuje EÚ. Najviac to bolo v roku 2007 a to vyše 1,2 milióna USD. V nasledujúcich rokoch nastal pokles investovania do zahraničia a v roku 2019 to bolo už len 0,33 miliónov USD. EÚ investuje najviac do krajín USA, Švajčiarsko, Brazília a Kanada.

Jej financie smerovali do vysoko produktívnych a na vývoz zameraných zahraničných spoločností. (Europarl.europa, 2020)

Čína vynakladá najnižšie PZI smerom von z krajiny. Od začiatku meraného obdobia sú na nízkej úrovni a len veľmi mierne narastajú. Najvyššiu hodnotu dosiahli v roku 2016, kedy PZI dosahovali hodnotu 0,22 miliónov USD, následne ďalšie roky klesali až na úroveň 0,1 miliónov USD v roku 2019. PZI tu majú vyváženú štruktúru nasmerovanú do prenájmu a komerčných služieb, výroby, distribúcie a maloobchodu. Najviac investujú do krajín pozdĺž hodvábanej cesty (BRI), kde smeruje približne 14% z celkových PZI smerom von z krajiny. (MZV SR, 2020)

PZI v USA oscilujú na úrovni vyše 0,3 milióna USD. Výnimkou bol rok 2018, kedy PZI smerom von z krajiny zaznamenali prudký prepád až o 0,52 miliónov USD. USA investujú takmer všade, ale najviac do krajín ako sú Holandsko, VB, Luxembursko, Írsko a Kanada. Takmer polovica financií smeruje do holdingových spoločností, ktoré vlastnia ďalšie spoločnosti v rôznych priemyselných odvetviach, vo financiách a poisťovníctve. (MZV SR, 2020)

4.5 Stupeň otvorenosti ekonomík v troch najväčších ekonomikách sveta

Otvorená ekonomika má voľné vzťahy so zahraničnými ekonomikami. V závislosti od miery, v akej si navzájom vymieňajú tovary, služby alebo kapitál, hovoríme o medzinárodnej del'be práce. Otvorenosť môžeme merať pomerom vývozu a dovozu domáceho hospodárstva a HDP. (Lisý a kol., 2016)

Stupeň otvorenosti ekonomiky je ukazovateľ, ktorý si vypočítame v nasledujúcej tabuľke na základe údajov zo štatistík data.worldbank. Tento ukazovateľ vyjadruje mieru zapojenia sa do medzinárodnej del'by práce a významnosť zahraničného obchodu. V tabuľke máme potrebné údaje k vypočítaniu ukazovateľa, ktorý nám ukáže, či je daná ekonomika skôr zatvorená alebo otvorená. Vývoj ukazovateľa môžeme sledovať v horizonte 10 rokov, ale zvolili sme si ešte aj rok 2008, aby sme mohli vidieť ako sa zmenil stupeň otvorenosti ekonomík počas finančnej krízy. Ukazovateľ budeme počítat' a porovnávat' pre 3 najväčšie ekonomiky sveta (EÚ, USA a Čína). Údaje v tabuľke sú vyjadrené v triliónoch USD.

Tabuľka 3 Výpočet stupňa otvorenosti ekonomiky v troch najväčších ekonomikách sveta

Rok	2008	2009	2011	2013	2015	2017	2019
obrat ZO (EÚ)	13,234	10,440	13,351	13,226	12,192	13,664	14,831
obrat ZO (USA)	4,397	3,560	4,785	5,037	5,058	5,305	5,640
obrat ZO (Čína)	2,647	2,306	3,831	4,473	4,365	4,633	5,117
HDP (EÚ)	16,238	14,710	15,744	15,293	13,545	14,758	15,626
HDP (USA)	14,713	14,449	15,543	16,785	18,225	19,519	21,433
HDP (Čína)	4,594	5,102	7,552	9,570	11,062	12,310	14,280
SOE=ZO/HDPx100 % (EÚ)	81,50 %	70,97 %	84,80 %	86,48 %	90,01 %	92,59 %	94,91 %
SOE=ZO/HDPx100 % (USA)	29,89 %	24,64 %	30,79 %	30,01 %	27,75 %	27,18 %	26,31 %
SOE=ZO/HDPx100 % (Čína)	57,62 %	45,20 %	50,73 %	46,74 %	39,46 %	37,64 %	35,83 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa data.worldbank, 2021

Táto tabuľka nám ukazuje výpočet otvorenosti ekonomík jednotlivých krajín a ich vývoj v čase. Na výpočet sme použili vzorec, ktorý je znázornený v metodike aj priamo v tabuľke. Z tabuľky vyplýva, že najvyššiu otvorenosť ekonomiky má EÚ, konkrétne v roku 2019 to je 94,91%. Druhá v poradí je Čína s otvorenosťou na úrovni 35,83% a najmenšiu otvorenosť má USA, ktoré sa pohybuje na 26,31%. Ak sa pozrieme na vývoj otvorenosti ekonomiky v čase, tak môžeme sledovať, že otvorenosť EÚ každým rokom resp. v našom prípade v intervale každé 2 roky rastie, pričom otvorenosť v Číne a USA klesá. Samozrejme s výnimkou obdobia medzi rokmi 2008 a 2009, kedy bola už niekoľkokrát spomínaná veľká finančná kríza, tak v tom období klesla otvorenosť aj v EÚ, dokonca až o 10,53%. Ak si porovnáme roky 2008 a 2019, v EÚ pozorujeme nárast otvorenosti o 13,41%, v USA to je pokles o 3,58% a v Číne dokonca hovoríme o poklese 21,79%, čo je značné percento. Aj aktuálna ekonomická situácia spôsobená pandémiou COVID-19 svojím spôsobom ovplyvní otvorenosť jednotlivých ekonomík.

Obecne platí, že otvorenosť ekonomiky je tým vyššia, čím je ekonomika vyspelejšia a geografický rozmer danej zeme nižší. Otvorenosť ekonomiky vyspelých, ale

geograficky rozsiahlych krajín býva nižšia než u porovnateľne vyspelých menších ekonomík s vyššou hustotou osídlenia. (Kubišta a kol., 2016)

5 Diskusia

Táto kapitola bude venovaná bilancii záverečnej práce. Zhrnieme a zhodnotíme výsledky práce z predošlej kapitoly.

V prvej podkapitole praktickej časti sme opisovali vývoj ekonomických ukazovateľov z celosvetového hľadiska. Prvá časť bola zameraná na Svetové HDP, kde sme mali vývoj v horizonte 60 rokov a zistili sme, že druhá polovica tohto obdobia mala trojnásobne vyššie tempo rastu HDP ako prvá a tento dynamický trend sa predpokladá aj v nasledujúcom období. V druhej časti sme sa venovali svetovému exportu a importu, kde sme mohli sledovať ako sa vyvíjali za posledných 5 dekád. Môžeme skonštatovať, že ich podiel na HDP sa zdvojnásobil a zvýšil sa takmer o 17%, na aktuálnu úroveň 30%. Posledná časť predstavovala svetový čistý odlev PZI. Z grafu sme mohli vidieť, že takéto investície začali naberať na sile a začali sa využívať až na prelome nového tisícročia.

Druhá podkapitola hovorila o niektorých hybných silách, ktoré sme si vybrali aj na základe teórie, kde sa preukázalo, že tieto hybné sily vo veľkej miere vedia pôsobiť na medzinárodný obchod. Boli to prírodné zdroje (produkcia ropy), technologický pokrok (vývoz technológií), tarify (colná sadzba) a doprava (letecká nákladná doprava).

V tretej podkapitole sme si určili poradie najväčších vývozných a dovozných trhov tovaru podľa podielu vo svete. V oboch prípadoch nám vyšli 3 jednoznačne najväčšie trhy oproti konkurencii a boli to trhy Číny, EÚ a USA. Ich spoločný podiel na vývoze predstavoval 44,5% a na dovoze 46,3%, čo je takmer polovica vývozu resp. dovozu vo svete.

Na základe toho sme si v štvrtej podkapitole porovnali práve tieto 3 najväčšie ekonomiky sveta. V prvej časti sme porovnávali ich HDP. Najvyššiu dynamiku rastu má Čína, ale čo sa týka HDP na jedného obyvateľa, tak oveľa lepšie je na tom USA a EÚ. Druhá časť nám ukázala vývoj SOB s tovarom a mohli sme jednoznačne zhodnotiť, že najlepšie je na tom Čína a potom EÚ. Obe tieto ekonomiky dosahujú aktívne saldo. Naopak najhoršie je na tom USA, ktoré dosahuje pasívne saldo s veľkým deficitom. V poslednej časti sme porovnávali PZI smerom von z krajiny a môžeme skonštatovať, že ich investície do iných krajín sa pohybovali približne na rovnakej úrovni. Najviac investovala EÚ.

V poslednej podkapitole sme vypočítali stupeň otvorenosti troch vyššie spomenutých ekonomík v horizonte 10 rokov. Zistili sme, že v USA a Číne malo SOE klesajúci trend a nastali tam poklesy o 3,58% (USA) a 21,79% (Čína), čo je dosť veľký pokles a súviselo to s dynamickým nárastom HDP. Zatiaľ čo v EÚ bol trend rastúci a nastal tam nárast o 13,41%. Na záver môžeme skonštatovať, že najvyšší stupeň otvorenosti ekonomiky má EÚ, konkrétne to je 94,91%, čo je spôsobené aj vysokým obratom ZO, ktorý sa pohybuje na približne rovnakej úrovni ako HDP. Druhú najvyššiu otvorenosť má Čína a to 35,83%. Najnižšiu otvorenosť zo spomenutých ekonomík má USA, kde sa to pohybuje na úrovni 26,31%. Otvorenosť ekonomiky vyspelých, ale geograficky rozsiahlych krajín býva nižšia, čo je príklad Číny a USA.

Všetky tieto výsledky aj ostatné výsledky v práci aktuálne vo veľkej miere negatívne ovplyvnila pandémia COVID-19. Ich obnovenie do pôvodného stavu bude hlavne závisieť od jednotlivých štátov a dôležitých ekonomických zoskupení ako dokážu efektívne a cielene vložiť peniaze do svojich ekonomík, aby to malo želaný efekt v podobe pozitívneho rastu všetkých ekonomických ukazovateľov.

Záver

Medzinárodný obchod zaznamenal počas svojho vývoja niekoľko výrazných zmien, ktoré boli spôsobené rôznymi hybnými silami. Naším zámerom bolo tieto hybné sily identifikovať a popísať ako pôsobili na medzinárodný obchod.

Skonfrontujeme výsledky práce s cieľmi práce. Prvá kapitola sa venovala teórii danej problematiky. Naším prvým čiastkovým cieľom bolo teoreticky sa oboznámiť s ekonomickými ukazovateľmi, ktoré ovplyvňujú vývoj medzinárodného obchodu. V prvých dvoch podkapitolách sa nám to podarilo, a tak sme mohli prejsť k praktickej časti.

Praktická časť bola predmetom skúmania v celej štvrtej kapitole, ktorá bola rozdelená na 5 podkapitol. V prvej podkapitole sme sa venovali druhému čiastkovému cieľu, kde sme ekonomické ukazovatele (HDP, PZI, export a import) aplikovali do grafov z celosvetového hľadiska. Druhá podkapitola bola objektom tretieho čiastkového cieľa, kde sme identifikovali a popísali hlavné hybné sily medzinárodného obchodu. Naším štvrtým čiastkovým cieľom bolo určiť poradie najväčších vývozných a dovozných trhov podľa podielu vo svete, to sme zrealizovali v tretej podkapitole. Následne podľa týchto výsledkov sme porovnali v štvrtej podkapitole 3 najväčšie ekonomiky sveta (EÚ, Čína a USA). Porovnávali sme ich HDP, SOB s tovarom a PZI smerom von z krajiny. Nakoniec sme vypočítali ich stupeň otvorenosti ekonomík v piatej podkapitole, čím sme splnili aj posledný čiastkový cieľ.

Vďaka týmto čiastkovým cieľom sa nám podarilo splniť aj hlavný cieľ bakalárskej práce, ktorý spočíval v poukázaní na zmeny hybných síl v čase, a na skúmaní ako tieto hybné sily ovplyvnili medzinárodný obchod.

V súčasnosti odhliadnuc od svetovej pandémie COVID-19 je jednou z najväčších hybných síl medzinárodného obchodu považovaný vedecko-technický pokrok spolu s inováciami. Práve táto aktuálna problematika by mohla byť predmetom ďalšieho výskumu z pohľadu Slovenskej republiky.

Bibliografické zdroje

BALÁŽ, Peter a kol. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava : Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.

BALHAR, Vít'azoslav – STRÁŽOVSKÁ, Helena. Medzinárodné vzťahy 2015 : Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. In *Conference proceedings 16th International Scientific Conference, Smolenice Castle 3th – 4th December, 2015*. Bratislava : Publishing EKONÓM, 2015, s. 742. ISBN 978-80-225-4620-1.

CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy*. Praha : Vydavatel'stvo C. H. Beck, 2001. 257 s. ISBN 807-17-9311-6.

DARMO, Ľubomír. Dezinvestície – prehľad determinantov presunu investícií. In *Grant Journal : vedecký časopis*. Hradec Králové : MAGNANIMITAS, 2018, roč. 7, č. 1, s. 18-21. ISSN 1805-0638.

Data.oecd, 2021. [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné na : <https://data.oecd.org/>

Data.worldbank, 2021. [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na : <https://data.worldbank.org/>

Ec.europa, 2021. [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné na : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

Economy.gov, 2012. [online]. [cit. 2021-03-15]. Dostupné na : <https://www.economy.gov.sk/>

Europarl.europa. Európska únia a jej obchodní partneri. [online]. 2020. [cit. 2021-04-13]. Dostupné na : <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/160/europska-unia-a-jej-obchodni-partneri>

GRZNÁR, Miroslav – RAJŇÁK, Milan. *Ekonomika, financie a manažment podniku*. 1. vyd. Bratislava : Vydavatel'stvo EKONÓM, 2017. 600 s. ISBN 978-80-225-2417-9.

HANOSUSEK, Jan – KOČENDA, Evžen – VOZÁROVÁ, Pavla. Vliv přímých zahraničních investic na dodavatelské vztahy a postavení domácích výrobců meziproduktů. In *Politická ekonomie : teorie, modelování, aplikace*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2017, roč. 65, č. 4, s. 391-409. ISSN 0032-3233.

HILL, Charles. Zahraniční politika. In *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2000. 1090 s. ISBN 80-7181-463-6.

HITRÍKOVÁ, Mária. *Učebný zdroj pre žiakov z predmetu ekonomika* [elektronický zdroj]. Lipany, 2015, online. 136 s. [cit. 2021-02-08]. Dostupné na : http://www.soslipany.sk/Projekty/ModerneMetody/Prilohy/aktivita_1.1/U%E8ebn%FD%20materi%E1l/UZ_Ekonomika.pdf

KRUGMAN, Paul – OBSTFELD, Maurice – MELITZ, Marc. *International Trade*. Harlow : Pearson, 2018. 368 s. ISBN 978-1-292-21635-5.

KUBIŠTA, Václav a kol. *Mezinárodní obchod a migrace*. Praha : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 462 s. ISBN 978-80-7380-655-2, 978-80-87956-44-1.

LAMY, Pascal. *Ďalšie kolo rokovaní o liberalizácii svetového obchodu stroskotalo*. In *Ekonomika*. [online]. Sme.sk, 19.12.2011, [cit. 2021-02-09]. Dostupné na : <https://ekonomika.sme.sk/c/6187432/dalsie-kolo-rokovani-o-liberalizacii-svetoveho-obchodu-stroskotalo.html#ixzz2FR3qHpbC>

LIDÁK, Ján. *Medzinárodné vzťahy : Medzinárodná politika*. Bratislava : SOFA, 2000. 180 s. ISBN 80-85752-70-0.

LIPKOVÁ, Ľudmila a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. 1. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2011. 433 s. ISBN 978-80-893-9337-4.

LIPKOVÁ, Ľudmila. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava : Sprint dva, 2000. 238 s. ISBN 80-88848-54-7.

LIPKOVÁ, Ľudmila. *Medzinárodné vzťahy*. In *Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave*. Martin : Neografia, a.s., 2003, 205 s. ISSN 1336-1562.

LIPKOVÁ, Ľudmila. *Medzinárodné vzťahy*. In *Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2007, 214 s. ISSN 1336-1562.

LIPSEY, Richard. *Home- and Host-Country Effects of Foreign Direct Investment*. In *Challenges to Globalization : Analyzing the Economics*. Chicago : University of Chicago Press, 2004, s. 358. ISBN 0-262-03615-4.

LISÝ, Ján a kol. *Ekonomía v novej ekonomike*. 1. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2016. 621 s. ISBN 978-80-7552-275-7.

MICHNÍK, Ľubomír. *Zahraničný obchod*. Bratislava : Sprint, 1998. 656 s. ISBN 978-80-8884-831-8.

MZV SR. Čínska ľudová republika. [online]. 2020. [cit. 2021-04-13]. Dostupné na : <https://www.mzv.sk/documents/748032/620840/%C4%8C%C3%ADna+-ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2020>

MZV SR. Spojené štáty americké. [online]. 2020. [cit. 2021-04-13]. Dostupné na : <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Spojen%C3%A9+%C5%A1t%C3%A1ty+americk%C3%A9+-ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2020>

NEUMANN, Pavel. Nový regionalizmus ve svetové ekonomice. Příklad Spojených států amerických v podmínkách západní hemisféry. In *Mezinárodní vztahy*. [online]. 2004, roč. 39, č. 4, s. 50-60. [cit. 2021-02-09]. Dostupné na : <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/133/131>

NEUMAN, Pavel – ŽAMBERSKÝ, Pavel – JIRÁNKOVÁ, Martina. *Mezinárodní ekonomie*. Praha : Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-3276-3.

NIKOLOVOVA, Pavla. The Impact of FDI on the Host Economy. In *Working Paper Series*. Charles University : Center for Economic Research and Graduate Education Academy of Sciences of the Czech Republic, Economics Institute, 2012, s. 32. ISSN 1211-3298.

Opec, 2021. [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné na : https://www.opec.org/opec_web/en/

PETROVČÍKOVÁ, Katarína – NAŠČÁKOVÁ, Jana. Výmenné relácie v zahraničnom obchode a stupeň otvorenosti krajín V4 a Európskej únie. [online]. In *Podniková revue : vedecký časopis Podnikovohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave so sídlom v Košiciach*. Košice : Podnikovohospodárska fakulta EU so sídlom v Košiciach, 2016. ISSN 1335-9746, roč. 15, č. 2, s. 41-49. [cit. 2021-03-22]. Dostupné na : <https://www.sjf.tuke.sk/transferinovacii/pages/archiv/transfer/33-2016/pdf/112-116.pdf>

PIROS, Christopher – PINTO, Jerald. *Economics for investment decision market*. New Jersey : John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, 2013. 802 s. ISBN 978-1-118-10536-8.

PLECHANOVÁ, Běla. *Úvod do mezinárodních vztahů : Výběr textů*. 1. vyd. Praha : Institut pro evropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-86130-22-3.

ŠÍBL, Drahoš – ŠAKOVÁ, Beáta. *Svetová ekonomika : Internacionalizácia – Integrácia – Globalizácia - Interdependencia*. 2. vyd. Bratislava : Sprint vfra, 2002. 418 s. ISBN 80-88848-98-9.

ŠIKULA, Milan. *Globalizácia : rózcestie civilizácie*. Bratislava : Sprint vfra, 1999. 124 s. ISBN 80-88848-46-6.